

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Mihkel Paasma

**Visegradi grupi riigi-ja valitsusjuhtide retoorika muutus
postkommunistlikus Euroopas**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Vello Andres Pettai, PhD

Tartu 2019

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Mihkel Paasma

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub ...../kuupäev/ kell ...../kellaeg/
...../aadress/ auditooriumis ...../number/.

Retsensent: ..... /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

Lühikokkuvõte

Visegradi riigi-ja valitsusjuhid mängivad rolli Euroopa Liidus ja eriti Ida-ja Kesk-Euroopas. Tihtilugu ei taha nad järgida teiste liikmesriikide mängureegleid. Poliitikute retoorika muutuste uurimine aitab mõista, miks ollakse vastandlike seisukohtadega ning kust tuleb piirkoostöö ja oponeerimise vahel. Töös analüüsitakse nelja tuntud Visegradi grupi riigi-ja valitsusjuhti, igast grupi liikmesriigist ühte ning kõiki analüüsitakse kolmel teemal. Nendeks teemadeks on hoiakud Euroopa Liitu, vähemustesse ja immigrantidesse ning suhtumine meediasse ja poliitilistesse vastastesse. Poliitikute retoorikat ja sõnavõtte vaadatakse agenda võtmes ning töö lõpuks saab selguse, et uuritavate Visegradi riigi-ja valitsusjuhtide agenda on ajas palju muutunud ja seda nii populistlikumaks kui ka mõneti äärmuslikumaks, kuid nagu ka Visegradi riigid, pole ka nende poliitikud nii sarnase retoorika ja teemakäsitlusega kui arvata võiks.

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Teoreetiline raamistik	6
2. Metodoloogia	9
3. Robert Fico	11
3.1 Euroopa Liit	12
3.2 Vähemused ja immigrandid	14
3.3 Poliitilised vastased ja meedia	16
3.4 Robert Fico analüüs	18
4. Jaroslaw Kaczynski	20
4.1 Euroopa Liit	20
4.2 Immigrandid ja vähemused	22
4.3 Poliitilised vastased ja meedia	24
4.4 Jaroslaw Kaczynski analüüs	26
5. Miloš Zeman	28
5.1 Euroopa Liit	29
5.2 Immigrandid ja vähemused	30
5.3 Poliitilised vastased ja meedia	31
5.4 Miloš Zemani analüüs	32
6. Viktor Orban	34
6.1 Euroopa Liit	34
6.2 Vähemused ja immigrandid	36
6.3 Poliitilised vastased ja meedia	37
6.4 Viktor Orbani muutuste analüüs	39
Kokkuvõte	42
Summary	45
Kasutatud kirjandus	48

Sissejuhatus

Poola, Tšehhi, Ungari ja Slovakkia neljakesi moodustavad vastolulise Visegradi grupi Euroopa kesk-ja idaosas. Grupi koostöö ülejäänud Euroopa Liiduga (EL) on teatud raskustega. Loomaks ettekujutust, kes on Visegradis grupis need riigi-ja valitsusjuhid, kes on tüürinud riike selles suunas, kus need praegu on ning mõistmaks üldiselt riikides levivat mentaliteeti, uurib käesolev töö nende nelja riigi kommunismijärgse perioodi tähtsaid poliitikuid. Poolast vaatleb töö autor kulisside taga toimetavat Jaroslaw Kaczynskit, Tšehhist riigi praegust presidenti Miloš Zemanit, Slovakkias riigi endist pikaajalist valitsusjuhti Robert Ficot ning Ungarist riigi pikaajalist valitsusjuhti Viktor Orbanit. Visegradi grupi poliitikute uurimise teeb põnevaks just asjaolu, et need riigid, eesotsas võimalike poliitikutega, ujuvad tihtilugu vastuvoolu ning võib ka öelda, et on üheks põhjuseks, miks hetkel ei ole Euroopa Liidus veel sammu oluliselt suurema seotuse suunas tehtud. Võrreldes Visegradi neliku tegutsemist ülejäänud samal perioodil liitu astunud riikidega, ilmnevad selged vahed nii koostöös EL-iga kui ka nägemuses EL-i ja üldse maailma tulevikust. Üldplaanis näeb Visegradi grupp asju sarnaselt – Euroopa Liit peaks säilima, aga olema eelkõige majandus-ja julgeolekuühendus, Venemaa suhtes tuleb hoida mõistlikult konstruktiivset joont, NATO-sse kuulumine on hea, aga NATO laienemisel on oma ohud ja vähemused ei saa kontrollida enamust.

Töös aitab poliitikute retoorika muutust võrrelda nende hindamine kolmel teemal – suhtumine Euroopa Liitu, hoiakud vähemustesse ja immigrantidesse ning suhted poliitiliste vastaste ja meediaga.

Töö uurimusest selgub aga, et Visegradi neliku riigi-ja valitsusjuhid olenemata üksmeelest teatud teemadel on küllaltki erinevad nii oma retoorikalt, kui ka tõekspidamistelt üldiselt. Samuti järeldub, et mõni uuritav riigijuht on võtnud oma retoorikas väga jäiga ja vastuolulise joone ning lõpuks joonistub välja ka see, et olenemata oma muutunud retoorikast taandub kõik ainult ühele teemale ning selleks on valijate hääled ja seeläbi võimul püsimine.

1. Teoreetiline raamistik

Töö teoreetiline raamistik aitab määratleda, kuidas poliitikute retoorikat uuriti. Esmalt toimus kõik märksõna agenda võtmes. Agenda all pidas töö autor silmas nii töös käsitletavate poliitikute hoiakuid, arvamusid kui seisukohti.

Seoses sõna „agenda“ laiatarbekaasutusega ning mitme erineva tähenduse või ka tõlgendusega, seletab töö autor, mida ta oma töös selleks peab. Selle töö kontekstis peab autor agendaks ühisnimetajana poliitiku üldist lähenemist, retoorikat ning mentaliteeti. Seega agenda muutust vaadatakse nii retoorika kui üldise lähenemise muutuse kontekstis.

Töös kasutatakse Poola, Ungari, Tšehhi ja Slovakkia ühisnimetajana Visegradi grupp või Visegradi nelik, mis on 90ndate esimesest poolest käibel olev sõna nende nelja riigi koos nimetamiseks.

Tulenevalt asjaolust, et kõik töös käsitletavad riigid nende poliitikutega on *de jure* ja *de facto* demokraatliku maailmakorra osad, kuuludes arenenud ja demokraatlike läänemaailma riikide hulka, küll omal moel, aga siiski, siis käesoleva töö raames ei tõlgendata radikaliseerumist ehk äärmustumist ehk ekstremismi nende sõnade klassikalises tähenduses. Ehk töös ei uurita jõu ja vägivalla kasutamist, terroristlike rünnakuid ning lubadust teatud ühiskonnagruppe jõuga hävitada, sest sellistele tingimustele vastamine tähendaks, et riigid ei ole enam demokraatlikud, vaid *de facto* autokraatlikud või diktaatorlikud ning see tähendaks Visegradi riikidele võimatust kuuluda EL-i ja kuna nad sinna kuuluvad, siis sellised grupi riigid kindlasti ei ole. (Kaitsepolitseiamet, 2019)

Sellest johtuvalt defineerib töö autor poliitiku agenda äärmuslikumaks muutumist kui sõnavõttude ja retoorika karmimaks, jõulisemaks ning vastandlikumaks muutumist võrrelduna algselt fikseeritud väljaütlemiste ja tõekspidamistega. Seega kui poliitik oli 1990nda alguses vähemustega tolerantne ning aastaks 2010 seda enam ei ole, siis käsitleb töö autor seda kui poliitiku agenda äärmuslikumaks muutumist vähemuste alal.

Määratlemaks iga poliitiku agenda muutuse parem-vasak skaalal, toob töö looja välja ka selle, kuidas ta määratleb paremale või vasakule kaldumist. Parempoolsusesse kaldumine

joonistub välja, kui uurimisalune poliitik on oma sõnavõttudes muutunud proteksionismi, sotsiaalset kontrolli, tugevamat riiki (suurem jõukasutus, suurem relvastumine jne) ja seeläbi ka suuremat turvalisuse otsimist taotlevaks ning ka jäigemaks ja vaenulikumaks vähemustega ja väiksemate poliit- ja huvirühmadega. Samuti näitab seda traditsionaalsuse ja turvalisuse vajadusele rõhumine ning suuremate vabaduste andmine majandussfääris (Passini, 2018).

Vasakpoolsusesse kaldumine selgub, kui poliitik on rohkem poliitilist ja üldist tolerantsust soosiv, majanduses rikkaid ja ettevõtjaid liigselt kontrollida ja piirata tahtev ning vaeste ja vähemuste halvale olukorrale rõhuv ja interdistsiplinaarse ning kõikehõlmava (sotsiaal-, majandus-, õigus jpm teemadel) võrdsuse printsiibi eest seisev. Samuti indikeerib vasakpoolsust etnotsentrismi esinemine, eelarvamuste vähesus ning väiksema karistatuse ja demokraatlike väärtuste tähtsaks seadmine (Passini, 2018).

Kuna vajalikud jooned poliitiku agenda muutuse juures või selle olemuse juures aitab mõtestada populism, siis teeb töö autor iga töös käsitletava inimese kohta järeldused, et kas poliitiku agendas esineb populismi tunnusoone ning kui neid esineb, siis kas need on parempopulistlikud või vasakpopulistlikud. Populismi kui mõistet vaatab töö autor 5 eri tunnuse alusel.

Esmalt, kas poliitik räägib riigi rahvale tagasitoomisest. Selle all vaatab töö koostaja, kas poliitikute meelest on riigi võim liikunud rahva käest ära ja vajab neile tagasitoomist. Üks populismi tunnustest on olukorra näitamine, kus hetke võimulolijad on jätnud rahva ilma õigusest valitseda (Louwerse, Otjes, 2018: 482).

Teiseks uurib töö koostaja, kas toimub rahva tahte eest seismine. Siinkohal vaadeldakse, kas valitsus seisab üldise rahva tahte eest. Rahvast kategoriseerivad populistid kui vooruslikud ja homogeenised (Louwerse, Otjes, 2018: 482).

Seejärel vaatab töö autor, kas poliitik otsib või taotleb endale vaenlasi, kellega vastanduda ning keda demoniseerida ja halvata valguses näidata. Siinkohal peab töö autor silmas n-ö korrumppeerunud eliidi või teiste poliitikute olemasolu, kes on rahva tahtest (mida esindavad töös käsitletavat poliitikut) üle sõitnud. Ning kas eksisteerib n-ö rahva ja eliidi vastasseis, kus ühel pool on vooruslik rahvas ja teisel pool paheline eliit. (Mudde, 2004:22).

Albertazzi ja McDonnelli meelest saab populismi tõlgendada kui „ideoloogiat, mis vastandab vooruslikud ja homogeenid inimesed võimulolijate ja ohtlike „teiste“ vastu, kes koos kujutavad midagi või kedagi, mis jätab suveräänse rahva ilma oma väärtustest, heaolust, õigustest ja identiteedist ning võimalusest arvamust avaldada“ (Albertazzi, McDonnell, 2008:3).

Populistid näitavad ennast kui tähtsamat osa mingis ühiskonnas, kes esindab „idealiseeritud kontseptsiooni“ sellest ühiskonnast, mille häält nad kannavad või keda nad esindavad. Siit selgub veelgi paremini, et populistide retoorikas määratletakse „inimesed“ kui oma poliitika peamine objekt (Taggart, 2004:274).

Populismi vaatab autor ka moraality eliidi mõju aspektist. Eliidi moraalsuse kahtluse alla seadmine laieneb ka institutsioonidele, millega eliit seotud on, millele indikeerib sagedane viide populistide sõnavõttudes, et erahuvid võimutsevad ning valimised pole täiesti läbipaistvad ja ausad. Seetõttu tahavad populistid sageli otsesemat poliitilist osalust, näiteks võimulolijate seadusandliku tegevuse asemel referendumit (Bonikowski, 2016:11).

Koondades töös parem- ja vasakpoolsuse ning populismi, jõuab töö autor järeldusele, kas iga töös käsitletav poliitik on langenud vasakpopulismi või parempopulismi või ka seda, kui mõni töös figureeriv poliitik pole üldse oma retoorikas populismi kaldunud.

2. Metodoloogia

Uurimismeetodiks oli teoreetiline uuring, kus rõhk oli kvalitatiivsel analüüsil. Andmete leidmiseks töötati läbi paarikümne erineva väljaande artikkelid töös käsitletavatest poliitikutest. Tulenevalt asjaolust, et ükski Visegradi poliitik ei tule ingliskeelsest riigist, tuli valida selliseid Ungari, Slovakkia, Tšehhi ja Poola väljaandeid, mis on ingliskeelsed. Näiteks Radio Praha in English, The Slovak Spectator ja Hungarian Spectrum. Tuntuimatest väljaannetest tuli suur osa informatsioonist ka The Economistist, Radio Free Europe/Liberty Radiost, Reutersist ning Politicost. Seega olid peamiselt analüüsitud tekstid ingliskeelsed, üksikud artikkelid tulid ka Eesti väljaannetest nagu Päevaleht, Postimees ja SL Õhtuleht. Andmemaht, mida hakati läbi töötama, oli ligikaudu 90 lehekülge.

Töös tuleb kasutusele põhiliselt võrdlev meetod, kus on kindlad teemad ning teemade juures vaadatakse, kas poliitik on populistlikumaks läinud, kas on toimunud agenda radikaliseerumine ning näidete põhjal selgub, kuidas kanduvad eelmised kaks poliitiku retoorikasse.

Töös on kasutatud mõnda pikka tõlgitud kõnet, aga kuna enamike töös käsitletavate poliitikute kohta oli selliseid kõnesid kätte saada ainult väga piiratud mahu, siis sellest tulenevalt ei saanud neid palju töösse võtta. Ajalisest spektrist rääkides pärineb valdav osa allikaid ajavahemikust 1997-2019. Sellest vanemate allikate kättesaadavuse tegi keerukaks asjaolu, et sobivas keeles ehk inglise või eesti keeles ei olnud selliseid allikaid lihtsalt saadaval. Tekstianalüüs tehti töös käsitletava 3 valdkonna – Euroopa Liit, vähemused ja immigrandid ning poliitilised oponendid ja meedia – alusel. Iga poliitiku kohta otsiti tema kõnedest või temast rääkivatest artiklitest nendele märksõnadele vastavaid sõnavõtte, mis koguti kokku, sõeluti ning tähtsaimad neist võeti töösse. Saamaks poliitiku arvamustest ja sõnavõttudest igal teemal ettekujutus, pidi valdkonna (näiteks Euroopa Liit) kohta olema vähemalt 2-3 allikat, et luua küllaltki ühtne pilt poliitiku arvamustest ja seeläbi retoorikast.

Ajaline raam jaguneb kaheks – esimene pool on poliitikute väljaütlemised ja tõekspidamised 1989-2008 ja teine ajavahemik 2009-2019. Ajavahemikud on sellised, kuna enamuse töös käsitletavate poliitikute kohta ei olnud sõnavõtte aastani 2000 väga palju saadaval, aga

analüüsi osa jaoks, et näha, kuidas on poliitiku retoorika muutunud, oli vajalik määratleda tema algsed põhimõtted ja väärtused, et siis näha, kuidas need ajas muutunud on.

3. Robert Fico

Robert Fico alustas oma poliitilist teed 1980ndate lõpus, kui aina kasvanud ühiskondlikud pinged ja rahulolematuse kehtiva sotsialistliku korra ja Nõukogude Liidu mõjuga, tõid tänavatele massiliselt rahvast. Fico ei olnud väga suur revolutsiooni poole pürgija, tema puhul oli tegu mõned aastad varem Tšehhi kommunistlikku parteisse astunud noorega, kellel tekkis revolutsioonijärgselt tahe jätkata oma karjääri poliitikas. 1990ndate alguse ühines ta Demokraatliku Vasakparteiga (SDL), mis oli kommunistliku partei järglane ning sai juba 1992. aastal Slovakkia parlamenti. Ta töötas seejärel Slovakkia esindajana Euroopa Inimõiguste Kohtus ja Euroopa Inimõiguste komisjonis (Terenzani, 2013).

Kommunismi järglasest sotsiaaldemokraadiga on Fico puhul alati tegemist olnud. Enamuse aja 1990ndatest kuulus ta SDL-i, kuni kümnendi lõpus erakonna toetus allapoole valimiskünnist kukkus ning Fico parteist lahkus. Koostöös oma kaasmõtlejatega pani ta juba aasta hiljem kokku praeguseks suurima toetusega partei Slovakkias ehk Suund – Sotsiaaldemokraatia (SMER). Ta nimetas ennast kolmanda variandi poliitikuks. Veendunud vasakpoolsena kritiseeris ta parempoolsete valitsust (Slovakkia Demokraatlik Koalitsioon, SDK), nende ebakindlust põhjustanud reforme ja eriti ka parempoolsete valitsusjuhti Mikulas Džurindat (Terenzani, 2013; Jurinova, 2005).

Fico retoorika on algusest peale olnud vasakpoolne ning ajapikku muutunud ka rahvuslikkust rõhutavaks. Ta on rõhutanud oma intervjuudes vajadust kaitsta riigi kodanikke liigkasu võtvate ettevõtjate eest ning seisnud jäigalt kõrgele kerkinud energiahindade vastu, mida ta nimetab vastuvõetamatuks (Willoughby, 2006).

Tema vasakpoolsuse üheks selgeimaiks tunnuseks on lahkkelid ettevõtjatega, keda ta 2006. aasta parlamendivalimiste järgselt kritiseeris, kuna tema erakonna SMER-i enne valimisi antud lubadusega energiahindu langetada, ei tulnud ettevõtjad kaasa, pigem vastupidi. See andis Ficole peale valimisi hea võimaluse ettevõtjaid liigkasuvõtus süüdistada. (Dragu, 2006a)

3.1 Euroopa Liit

Robert Fico on oma sõnavõttudes Euroopa Liidu suunal olnud küllaltki toetav ja Euroopa Liitu hindav, kuid ta on alati rõhutanud oma väljaütlemistes Slovakkia ja tema rahva eest seismist. Fico teab, et Euroopa Liitu kuulumisest tuleb Slovakkiale väga palju kasu ning oma retoorikas üritab ta sellele ka rõhuda, näidates seetõttu EL-i reeglina heas valguses, aga sotsialisti ja populistina armastab ta pidevalt rõhutada slovakkide ja nende riigi eest seismist.

EL-i on Fico suhtunud üldiselt hästi algusest peale. 2002. aastal, vastates küsimusele, et kas Slovakkia tuumareaktorid võivad saada takistuseks EL-iga liitumisel, olid Fico sõnad: “Slovakkia energiajulgeolek on väga tähtis minu jaoks. Me tahame saada Euroopa Liitu. Me ei taha ohustada Slovakkia pääsu EL-i, aga poliitikuna ja Slovakkia kodanikuna ma leian, et on rumalus sulgeda Bohunice tuumaelektrijaam.” (Pisárová, Nicholson, 2002)

Aastal 2003 kritiseeris Fico parempoolset valitsust Slovakkia EL-i referendumiga eelse kampaania pärast, mis tema meelest oli olnud liiga lühike ning ei käsitlenud kõiki EL-i liikmeks olemisega seotud olulisi küsimusi. Seetõttu sõnas Fico, et nad plaanivad paluda peaministrilt Mikulas Džurindalt kampaania eest vastutava ministri tagandamist, kuna tema büroo ei saa hakkama Slovakkia strateegilise eesmärgiga EL-iga liituda. (Coss, 2014)

Robert Fico „rahva ja riigi kaitse“ võib näha kahest juhtumist. 2007. aastal kui keskkonnamaatika oli juba suuremasse rambivalgusesse tõusnud ning Euroopa Liidu institutsionaalsel tasandil ka selles teemas esimesi tõsiseid samme astunud, põrkusid Slovakkia ja Euroopa Komisjoni (EK) huvid. Seetõttu võttis Slovakkia riik plaani EK kohtusse kaevata tänu nõudele, et riik peab vähendama 25% oma süsinikdioksiidi emissioone. Fico sõnas toona, et õiguslikku menetlust on vaja alustada, kuna niivõrd suur emissioonide vähendamine kahjustaks riigi majandust. (Skyring, 2007)

2000ndate keskel energiakriisis, peale Venemaa gaasitarnete ärakukkumist, ähvardas Fico taasavada Jaslovské Bohunice tuumareaktori, mille peale ta ütles: “kui ma pean valima külma ja pimedat Slovakkia ja Brüsseliga probleemide tekkimise vahel, siis ma valin probleemid Brüsseliga” (Taylor, 2014).

Samas ei ole Fico sõnavõtnud Euroopa Liidu suunal olnud vabad ka vastuoludest ja silmakirjalikkusest. Olles vasakpopulist toob ta mõneti üllatuslikult välja Euroopa Liidu suuremat vajadust majandusalaselt ja fiskaalsele koostööle ning vajadust ühise koostööga populismi levikut pidurdada. Ta toetab Slovakkia sügavamalt integreerumist EL-iga ja ütleb, et suurem integratsioon Euroopa mandril tugevdab solidaarsust erinevate rahvaste ja riikide vahel. „See on kõige efektiivsem barjäär natsionalismi ja populismi vastu, millel on tendents võtta maad kriisiaegadel” (Úrad vlády Slovenskej republiky, 2013).

Integratsioon on ka külg, kus Fico Slovakkia viimastel aastatel ülejäänud Visegradi nelikust eristunud on. Fico on öelnud: “minu poliitika põhimõtted on lähemal EL-i tuumikuga, lähedal Saksamaa ja Prantsusmaaga.” Ta märgib, et Slovakkia jätkab ka Visegradi grupi sisest koostööd, kuid ütleb, et koostöö Saksamaa ja Prantsusmaaga ning laiemalt EL-i tuumikuga on prioriteet. (Jancarikova, 2017)

Tema “tuumast” rääkimisest kostub väga erinev plaan integratsiooni osas Euroopa Liiduga kui Visegradi grupis üldiselt, sest kui Prantsusmaa ja Saksamaa EL-i suurjõududena on rõhutanud just suuremat koostöö ja seotuse vajadust, siis näiteks Poola ja Ungari peavad tähtsaks koostööd ainult teatud valdkondades (majandus, fiskaalpoliitika ja kaubandus). Ehk kui Poola ja Ungari tahavad mängida mitmekiiruselises Euroopas n-ö teises, vähem seotute grupis, siis Slovakkia Fico sõnade kohaselt näeb enda kohta EL-i tuumikus ehk veelgi tihedamate sidemete ja suurema seotusega esimeses grupis.

Siit aga tuleb jällegi välja vastuolu – nimelt on Fico oma Euroopa integratsioonist rääkides alati rõhutanud just eelkõige majandus- ja fiskaalalast koostööd ja ühisturu reegleid, täpselt nagu ülejäänud Visegradi riigid. Seetõttu tekib küsimus, kuidas saab olla tihedamalt seotud riikidega, kelle koostöö on oluliselt laiem ning kes näevad teatud küsimustele nagu näiteks pagulaskvoodid, sarnasemaid ja hoopis teistsuguseid lahendusi kui Slovakkia.

2017. aastal Rooma deklaratsiooni allkirjastamisel tõi Fico veel kord välja, et Euroopa Liitu kuulumine on Slovakkiale hea. Tema sõnade kohaselt ei näe ta muud kohta Slovakkiale kui Euroopa Liit. Ta lisas veel, et “niikaua, kui ma olen peaminister, teen ma kõik võimaliku, et Slovakkiaat vaadataks kui usaldusväärset partnerit selles unikaalses projektis.” (The Slovak Spectator, 2017a)

Fico kasutab Euroopast rääkimisel ka ülistavaid sõnu. “Keegi ei väida, et see on perfektne, kuid midagi perfektsemat ei ole. Me peame mõistma, et Euroopa on tõenäoliselt parim koht eluks terves maailmas. See on rahu ja turvalisuse oas.” (The Slovak Spectator, 2017a)

Üldiselt Fico retoorika Euroopa suunal aastatega muutunud ei ole, printsipiaalselt on ta siiski jätkuvalt tugevalt Euroopa-meelne ning seda olenemata teatud kokkupõrgetest ja huvide erinevustest EL-i institutsioonidega. Ta teab, et EL-ist saadav kasu on suur, EL-i kuulumine on kiireim ja parim tee Slovakkia majanduskasvuks ja heaolu paranemiseks riigis ning ta ei võta seda poliitilist riski, et pöörata EL-ile rohkem selga, vaadata itta ning teha koostööd rohkem Visegradi grupis sees. Sest see tooks tõenäoliselt kaasa valijate nihkumise rohkem EL-i ja liberaalsemaid ideid hindavate poliitikute poole nagu oli näha viimastel Slovakkia presidendivalimistel. (The Slovak Spectator, 2019a)

3.2 Vähemused ja immigrandid

Robert Fico on vähemustest kõneldes olnud küllaltki jäik. Juba 90ndate lõpus ja 00ndate alguses võttis ta oma sõnavõttudes ette riigis elava romade vähemuse. Ning ta kritiseerib neid süstemaatiliselt.

Fico toob romadest kõneldes välja nende sotsiaaltoetuste ja perehüvitiste peal elamise, sest nad on ära tabanud, et niimoodi on võimalik. Ficole see ei meeldi ning ta ütleb, et romad ei tohiks selle pealt teenida. „Kui sul on 3 või 4 last, siis see on okei, riik on valmis toetama lastetoetuste ja sotsiaaltoetustega. Kuid kui sul on 5, 6, 7, 8 või 9 laps, siis peab see olema vanemate vastutus. Vanemad peavad olema vastutavad oma laste elukvaliteedi eest.” (Pisárová, Nicholson, 2002)

Fico on Slovakkia vähemuste kohta öelnud, et on „veider olukord, kui vähemuse probleemid on tahtlikult igal pool eespoole seatud kahjustamaks Slovakkia rahvusriiki (ROMEIA, 2013)“ Ta lisab, et vähemusi küll hinnatakse, aga iseseisvat Slovakkia riiki ei loodud selleks, et anda vähemustele eeliskohtlemine (ROMEIA, 2013).

2000ndate esimesel poolel, kui Slovakkia ja Ungari vahel olid küllaltki teravad suhted seoses ungari vähemusega Slovakkias, lisas nii mõnigi kord Fico oma sõnavõttudega veel õli tulle. Ta oli vastu Ungari Koalitsioonipartei (SMK) valitsusse saamisele. Fico sõnul peab SMK esmalt näitama, et nad hoolivad tervest Slovakkias, mitte ainult etnilistest ungarlastest. (Pisárová, Nicholson, 2002)

Kuid Fico on näidanud siiski, et rünnakutele ungarlaste ja ka teiste vähemuste vastu tema riigis kohta ei ole ning ta lubas peale rassistlikku vahejuhtumit ühe Slovakkia jalgpalliliiga mängu ajal, kus kolm noort poseerisid plakatiga “Surm ungarlastele”, et asjaga tegeletakse tõsiselt. Fico ütles: “Ma isiklikult olen ekstremismi hukka mõistnud mitmel korral. Iga kodanik, kes on Slovakkias, olenemata nende rahvusest või nende nahavärvist, omab õigust turvalisusele ning omab ka õigust olla respektitud” (Dragu, 2006b).

Üldises plaanis on endine Slovakkia peaminister seisukohal, et vähemustel on piisav kaitstus riigis ning ta ei näe probleemide akuutsust. Ta ütleb, et vähemuste õigused on üle normatiivse taseme ning nad ei näe põhjust kaugemale minna. (Pisárová, Nicholson, 2002)

Ka immigratsioon on teema, mille osas on Fico olnud migrantikriisi puhkemisest peale jäikade seisukohtadega. Tema koos ülejäänud Visegradi grupiga on seisnud kindlalt vastu Brüsseli plaanile kehtestada kohustuslikud pagulaskvoodid. Oma seisukohta pagulaste rände teemal on Fico korduvalt väljendanud ka oma sõnavõttudes.

Ta leiab, et inimõigused ei anna Liibüast pagevatele inimestele õigust Euroopa Liitu tulla ning Euroopa Liit peab end kaitsma. Ta leiab, et tegeleda tuleb hoopis Liibüa piiride küsimusega, mida on toetanud ka Ungari, Poola ja Tšehhi. Samas rõhutab Fico, et nad on valmis võtma vastu immigrante, aga nad on jäigalt vastu EL-i ettepanekule kohustuslikest pagulaskvootidest. (Nielsen, Tani, 2017)

Fico on lisaks jäigale retoorikale, kasutanud immigrantidest rääkides ka päris karmi retoorikat. 2016. aastal, kui Vahemerelt tulev pagulasvoog oli tipus, sõnas ta: “ma tunnen, et meie EL-is oleme nüüd sooritamas rituaalset enesetappu ja me lihtsalt vaatame pealt ning kui EL-il võtab 2016. aasta lõpuni või isegi 2017. aastani, et Euroopa piiridele rannavalve paika seada, siis EL on selleks ajaks end tapnud” (Euractiv, 2016).

Slovakkia endine peaminister on ka üheselt välja öelnud, et islamiusul lihtsalt pole Slovakkias kohta. Ta leiab, et migrandid muudaksid riigi iseloomu ning tema sellistel muutustel toimuda ei laseks. Numbritest rääkides Fico end samuti tagasi ei hoi. “Kuna Slovakkia on kristlik riik, siis me lihtsalt ei saa tolereerida 300-400 tuhande moslemist immigrandi sissevoolu, kes hakkavad meie maale mošeesid rajama ning üritavad muuta riigi olemust, kultuuri ja väärtuseid” (Tharoor, 2016).

Samuti oli Fico tõrges ratifitseerima Istanbuli konventsiooni, võitlemaks naistevastase vägivallaga. Ta leidis, et nii kaua kui konventsiooni sätted ei vasta täielikult riigi põhiseadusliku määratlusega abielust kui mehe ja naise vahelisest liidust, tema seda ei ratifitseeri (AFP, 2018).

Siit tuleb välja jälle tema rahva ja riigi kaitse narratiiv, millele ta oma retoorikas rõhub. Populistlike loosungitega on õnnestunud slovakkia rahvast ka mobiliseerida, sest valdavalt on slovakkide seas arvamus migrantidest väga jahe ning ka suhtumine homoseksuaalidesse ei ole kõige parem. (Pew Research Center, 2018)

Hinnates suhtumise muutumist Slovakkias elavatesse vähemustesse tuleb järeldada, et Fico on jäänud ikkagi jäika joont hoidvaks, kuid suhted on paranenud riigis elava ungari vähemusega, seda kindlasti ka seetõttu, et nende riikide omavaheline läbisaamine on paranenud. Analüüsides Slovakkia ja Fico retoorikat immigrantide kohta perspektiivis, saab siiski järeldada, et mingi muutus võrreldes teiste Visegradi riikidega ja Fico varasema retoorikaga on toimunud. 2015-16. aasta retoorika, kui oldi üheselt kohustuslike pagulaskvootide ja ka pagulaste vastuvõtu idee vastu, on asendunud leebema retoorikaga (The Slovak Spectator, 2018).

3.3 Poliitilised vastased ja meedia

Ficol on oma pika poliitkarjääri jooksul tekkinud omajagu poliitilisi vastaseid. Ühed suurimad lahkeliidid olid tal Mikulas Dzurindaga, kelle valitsuse parempoolseid ning

ühiskonnas ebastabiilsust ja vastuseisu tekitanud otsuseid ja samme nagu erastamine, pensionireform ja kindlasummaline maks ning maapiirkondades lakke tõusnud tööpuudus, ta tõsiselt kritiseeris, olgugi, et Dzurinda valitsuse töö otsene tulemus oli Slovakkia liitumine nii Euroopa Liidu kui ka NATO-ga, mille usku on ka Fico ise (European Stability Initiative, 2010).

Fico on oma retoorikas olnud Dzurindat ründav ja süüdistav, näiteks 2006. aastal, kui Slovakkia tegi otsuse viia väed Iraaki, süüdistas Fico otseselt Dzurindat selles, olgugi, et Slovakkia kuulus juba tol hetkel NATOsse ning oma väed viisid Iraaki ka paljud teised NATO riigid, toetamaks USA-t (Asiedu, 2005).

Meediaga on Fico kahetised suhted – kui 2000ndate aastate keskpaigani ei olnud tema suhted meediaga kõige halvemad, siis just viimase 10 aastaga on tema retoorikasse suhtlemisel meediaga juurde tekkinud meediat ägedalt kritiseeriv ja ründav noot. Fico on kasutanud meediast rääkides ka termineid nagu “limased maod” ja „idiodid“ (Terenzani, 2016). Meediat süüdistab ta peamiselt kallutatuses ning sõnumite vales tõlgendamises. Samas Fico on ka ajakirjanike siunamisel maininud midagi, mis käib selgelt kaasas tema populistliku poliitika kuvandiga. Nimelt ta rõhutab, et tema roll peaministrina on „kaitsta minu inimesi” (Terenzani, 2016).

2007. aastal, kui suhted meediaga veel päris haripunktis ei olnud sõnas ta meedia kohta, et nende poolt tuleb aina enam ebaõigeid ja kallutatud rünnakuid valitsuse suunas. Ta ütles, et see, mida meedia on võimeline tootma on ebanormaalne ning et valdav osa meediast käitub kui valitsuse poliitiline opositsioon. Samuti ütles ta, et teda meedia ja nende tegevus ei huvita ning ta seadis tõsise kahtluse alla nende poolt tuleva info usaldusväärsuse (White, 2007).

2019. aastal teatas ta, et tal puudub austus meedia vastu ja ta ei kardaks neid. Fico sõnul ründavad meediakanalid SMER-i ning ta lubas, et kasutab “kõiki legaalseid ning legitiimseid vahendeid meediaga võitlemiseks nii kaua, kui olukord normaliseerub” (The Slovak Spectator, 2019b). Sõja pressiga on põhjustanud SMER-i juhitava valitsuse plaan muuta ajakirjandusseadust. Fico rõhutab, et meedia avaldab “absurdsusi” ning seetõttu on loomulik, et juriidilised isikud saavad sellele reageerida (The Slovak Spectator, 2019b).

Natukene koomilisena sõnas Fico ka seda, et ta ootab ajakirjanikelt vabandust. Fico on samas ajanud suhted ajakirjanikega nii pingeliseks, et tema sõnul on koostatud juriidiline üksus, kes monitoorib ja hindab ajakirjanike käitumist ning vajadusel esitab ka süüdistusi nende vastu (The Slovak Spectator, 2019b).

Meedia kritiseerimine ja siunamine, kui poliitikust halvasti kirjutatakse, on üks selgemaid näiteid endale toetuse hankimisest läbi avalikkusele ja valijatele sõnumi saatmise, et “meid kiusatakse taga.” Ka poliitiliste oponentide materdamise saab liigitada populistliku katse taha hääli võita. Siit tulevad populismi jooned isegi selgemini välja – näidates oma poliitilisi vastaseid, kui korruptiivset eliiti, kes ei arvesta rahva tahtega (mida esindab siis see kritiseeriv poliitik) ning viidates sellele, kuidas eliit on võõrandunud rahvast ning tekkinud on kaks erinevat gruppi, kellest üks on korruptiivne eliit ja teine aateline rahvas, on võimalik mõjutada avalikku arvamust, püüda endale odava populaarsusega hääli ning diskrediteerida neid, kes on sellise populistliku poliitiku vastased.

3.4 Robert Fico analüüs

Robert Fico retoorikat analüüsid võib seega üldpildis teha järelduse, et see pole aastate jooksul märgatavalt muutunud. Ainult Fico retoorika ajakirjanike ja meedia osas on võtnud selgelt karmima joone. Muus osas on tema agenda jäänud viimase 30 aasta jooksul küllaltki sarnaseks ehk siis populismi esineb, vastandumist poliitiliste oponentidega on ning EL-i peab ta ikka Slovakkiale parimaks kohaks maailmas.

Fico majanduslik populism tuleneb sellest, et oma sõnavõttudes rõhutab ta seda, kuidas suurettevõtjad röövivad liialt Slovakkia rahvast ning näiteks pensionifondid ei suuda neile luua piisavalt pensionit tulevikuks (Groch, 2007). Samuti ka seda, et slovakkia rahvast ekspluateeritakse tööturul. Ta näeb, et teatud hulk inimesi on sellised, keda saab lihtsamate majanduslike populistlike lubadustega ära osta ning ta kasutab seda ära ja nagu näitavad SMER-i toetusnumbrid, siis edukalt (The Slovak Spectator, 2017b).

Kuid Fico kohta ei saa siiski öelda vasakpopulist, sest teatavatel põhjustel – nagu rõhumine EL-i ühisele majandus- ja fiskaalpoliitikale, ei saa väita, et tegu oleks täiesti vasakpoolsega. Ning näiteks vähemuste eest seismist on tulnud tema puhul ette vaid valikuliselt. Samuti kinnitab Fico mitte täielikku vasakpoolsust sage riigi- ja rahva kaitsmise vajadusele rõhumine.

Fico ei ole kindlasti äärmuslane, ainukene teema, kus tema retoorika on võtnud äärmuslikke mõõtmeid on sõnavõttud ajakirjanike suunal. Seal on tema retoorika märgatavalt karmistunud ja ägestunud ning viimased sõnavõttud ajakirjanike suunal on olnud juba sellised, mida võib pidada ka nõiajahiks. Robert Fico retoorika muutuseid iseloomustab alljärgnev tabel 1.

Tabel 1. Robert Fico retoorika muutused

Ajaperiood	Populismi esinemine	Radikaliseerumine	Teravamad väljajütmised	Seotus populismiga
1989-2008	-Majanduslik -Eliit vs rahvas -Rahva tahte eest seismine	Vähemärgatav	„Kui ma pean valima külma ja pimedat Slovakkia ja Brüsseliga probleemide tekkimise vahel, siis ma valin probleemid Brüsseliga“ (Taylor, 2014)	-Oma rahva kaitse -Majanduslikult ebarealistlikud ideed. -Poliitilised vastased (parempoolsed) kahjustavad riigi ja tema rahva huve.
2009-2019	-Rahva tahte eest seismine (seda on vaja, et riik püsiks ja rahva julgeolek oleks tagatud)	Toimunud retoorikas meedia suunal	„Ajakirjanikud ei ole peaministriga kõneldes samal tasemel“ (Balogová, 2017)	-Ajakirjanikud on nagu paheline eliit, kes tahavad õõnestada ausa ja rahva tahet kaitsva poliitiku mainet ning on seetõttu temast madalamal

4. Jaroslaw Kaczynski

Jaroslaw Kaczynski erineb ülejäänud töös käsitletavatest poliitikutest mitmel põhjusel. Esmalt on ta väga usklik ning samuti on ta ainukene töös figureeriv poliitik, kes on küll aastakümneid poliitikas tegev olnud, aga kes on kõrgetel kohtadel nagu minister või peaminister, olnud ainult kaks aastat. Kaczyński on hariduselt samuti õigusteadlane. Poliitiline karjäär algas tal hilistel 1960ndatel. Nõukogude Liidu ja sotsialistliku korra lagunemise ajal oli Kaczyński vaadetelt pigem tsentrist, kuid ta oponeeris valjuhäälselt NSVL-ile ja kommunismile. 80ndate lõpus ja 90ndate alguses tegi ta palju koostööd Poola Solidaarsuse liikumise juhiks peetud Lech Wałęsaga, olles ka Wałęsa presidendi kantselei juht. Peale suhete halvenemist pöördus Kaczynski Wałęsa vastu. (Foy, 2016)

Õiguse ja õigluse partei (PiS), mis hetkel on Poola võimupartei ning mille juht Jaroslaw Kaczyński sisuliselt algusest peale olnud on, asutas ta koos venna Lechiga 2001. aastal. Kaczyński kogu poliitilist karjääri iseloomustavad varjusolek, lava tagant niitide tõmbamine ning vaikse, kuid siiski võimeka strateegi ja analüütiku roll. Teda peetakse ka üheks mõjukamaks inimeseks Poolas. (Foy, 2016)

Kuna Kaczyński peab oluliseks riigi suuremat sekkumist nii majandusse kui riigi elanike igapäevaellu, peab tähtsaks riigi rolli ning seisab ägedalt ühiskonda juurdunud väärtuste eest, siis võib teda parempoolseks konservatiiviks nimetada.

4.1 Euroopa Liit

Pole saladus, et Kaczyński usklikkus, proteksionism ja sügav konservatiivsus on avaldanud igakülgset mõju nii tema tegudele kui väljajütmistele. EL-i suunal on ta olnud alati reserveeritud olekus ning püüdnud mitte väga tihedalt üle võtta lääne väärtuseid, mis tihtilugu vastanduvad tema konservatiivsete ja uskliklike põhimõtetega.

Oma nägemuse Euroopa Liidust maalis ta 2006. aastal öeldud sõnadega, olles ise veel samal ajal peaminister. Enda sõnul toetab ta tugeva poliitikaga Euroopat, mis peaks samuti olema tõeline sõjaline jõud nagu USA (Spinant, Taylor, 2014).

Nagu ka Fico, kasutab Kaczynski oma kõnedes populistlikku rahva eest seismise ja riigi kaitsmise retoorikat. Ta enda sõnul seisab lihtsalt „rahvuslike huvide eest.“

2007. aastal Euroopa Liidu reformileppe üle debati taasalustamise üle ütles tollane Poola peaminister, et “Poola kavatseb taasalustada debatti uue leppe üle, et tagada oma nõuete läbisurumine hääletussüsteemis” (Virumaa Teataja, 2007).

Väga heaks näiteks tema rahva kaitsest on ka kõne sellest, kuidas Poolat nii seest kui väljast rünnatakse ning kui keeruline võitlus neil ees seisab. Kaczynski sõnul “on lihtne teenida kõige tugevamate ja võimsamate huve, kuid oluliselt keerulisem on ühiskonda ja rahvust teenida” (Sobczak, Florkiewicz, 2018).

Brexitit kohta jäi Kaczynski seisukohale, et tegemist oli väga halva sündmusega. Ta rõhutas eraldi, et Poola koht on Euroopa Liidus ning tõi välja, et vältimaks tulevikus Brexiti-laadsete sündmuste kordumist oleks vaja uut Euroopa raamlepingut. Ning et see sündmus peaks aitama reformida liitu, et rohkem võimu läheks Brüsselist tagasi liikmesriikide valitsustele. (Pawlak, Sobczak, 2016).

Ka võimu tagasitoomine on järgmine populistlik element Kaczynski retoorikas. Ta rõhub, et Poola otsustusõigus on kandunud Brüsselisse ja lubab selle sealt maksu mis maksab, tagasi tuua. Võimu Brüsselisse kandumise peale mängimine on ka kindlasti PiS kõrgetes toetusnumbrites rolli mänginud, sest Kaczynski on veenvalt kõnelenud, kuidas Poola on kaotanud oma rahvuslikke huvisid.

Olenemata paljudest erimeelsustest on Kaczynski EL-i jaoks teinud ka järeleandmisi. Üheks neist välismaailmas palju vastumeelsust tekitanud Poola kohtusüsteemi reformi osas, mille kohta ta ise ütles, et selle hind on „märkimisväärne“ ja see on „kibe“. „Ma ei hakka varjama, et me kasutame näitena Ungari peaministrit Viktor Orbanit, kes on tihtilugu pidanud tegema ebameeldivaid järeleandmisi” (Kelly, 2018).

Ta on välja öelnud, et ei ole Euroopa-vastane. „Kõik, mis ma tahan, oleks, et Poolal oleks võimalik tegutseda ise kui suur Euroopa riik ja ajada omamoodi enda poliitikat, enda huvidega“ (Foy, 2016). Kaczynski on ka tõdenud, et Poola jaoks pole kiiremat viisi saavutamaks võrdväärset elustandardit ülejäänud Euroopaga kui EL-i liikmeks olemine (Sobczak, Florkiewicz, 2018).

Kaczynski retoorikat EL-i suunal vaadates võib jääda mulje, et ta ei ole täiesti Euroopa-vastane ja tahab koostööd teha ainult teatud kindlates valdkondades. Sellest järeldub, et Kaczynski kuulub nende poliitikute hulka, kes võiksid tulevikus tahta EL-is koostööd teha vähendatud mahus ja kindlatel teemadel ehk kuuluda mitmekiiruselises Euroopas n-ö teise, vähemseotute gruppi. Samas on Kaczynski ise öelnud: “Idee mitmekiiruselisest Euroopast pole muud, kui katse Euroopa Liitu lammutada” (Kelly, 2017). Üldiselt ta leiab, et EL peaks põhinema tugevatel rahvusriikidel, sest see on edasiviiv.

4.2 Immigrandid ja vähemused

Kaczynski puhul on palju juttu olnud tema negatiivsest suhtumisest homoseksuaalidesse. Samas ise ütles ta aastal 2006, et Poola oli üks esimesi riike, mis keelustas homoseksuaalide diskrimineerimise, samuti ta rõhutas, et geide olukord riigis on hea – “Poolas on homoseksuaale, kellel on väga kõrged ametikohad poliitikas ja isegi parempoolses poliitikas” (Spinant, Taylor, 2014).

Kuid ta peab paljusid Lääne-Euroopa ideid nagu tolerantsus, avatus, liberaalsus jms “haigusteks, millest tuleb eemale hoida” (Sobczak, Florkiewicz, 2018).

2018. aastal ütles ta sotsiaalselt liberaalsete teemade levikut kommenteerides, et opositsioon võib jätkata valimisedu korral „sellist perede ja laste ründamist”, ning soovitas seetõttu valijatel PiS-i poolt hääletada, et halvata sellised plaanid (Plucinska, Wlodarczak-Semczuk, 2019).

Kaczynski on koondanud isikliku usklikkuse ning Poola katoliikliku ajaloo ja öelnud selgelt välja, et “kõik peavad aktsepteerima kristlikkust” (Gera, 2019) ning ka seda, et Rooma Katoliku Kiriku põhimõtetes kahtlemine on ebapatriootlik. Seda ütles ta peale seda, kui oli sõnanud, et „LGBT õiguste liikumine on välismaalt sissetoodud ja see ohustab Poola rahvust“ (Gera, 2019).

See on jällegi nähtav populistlik samm – poolakate usklikkusele mängides on võimalik LGBT õiguste edendamise ja kaitse pöörata millekski, mida võib Kaczynski sõnade kohaselt nimetada „ohuks Poola rahvale.“

Ka immigrantidesse on Kaczynski suhtunud reservatsiooniga, aga katoliiklasena on ta näidanud välja siiski ka mõningast empaatiavõimet ja kaastunnet.

Ta on öelnud, et Poola on valmis aitama immigrante, aga seda ainult sellisel viisil, mis on Poola rahvale turvaline, näiteks rahaliselt. Oma kõnedes on ta ka rõhutanud seda, et väga halb on üldse mitte aidata, aga alati on neid, kes vajavad ka abi, aga ei saa seda, sest võimekust selleks pole. (Kaczynski, 2015)

Ühes osas kattub Kaczynski retoorika üldiselt Euroopa Liidu retoorikaga – et aidata tuleb, aga tuleb ka selgeks teha, kes on majandusmigrandid ning kes need, kes reaalselt sõjapõgenikud on ning kohest abi vajavad. Samas süüdistab Kaczynski nagu ka Viktor Orban otseselt Saksamaad immigrantide siia kutsumises. (Kaczynski, 2015)

Jaroslav Kaczynski on kasutanud pagulastest rääkides küllaltki karmi retoorikat, mis ei ole samas täiesti vale. Ta on öelnud, et “põgenikud toovad Kreeka saartele koolerat ja Viini düsenteeriat ning Euroopasse üldse kõikvõimalikke parasiite. Kodumaal ja nende organismis ei ole need ohtlikud, kuid võivad seda olla siin. See ei tähenda, et kedagi tohiks diskrimineerida, aga asja tuleb kontrollida.” (Kopli, 2015)

Kaczynski üritab oma sõnavõttudes lükata pagulastemaatika tõstatumist ning sellega tegelemise kohustust enda riigilt eemale ja seda teiste riikide – eeskätt Saksamaa kaela. Ta on öelnud seda, et nemad (Poola), ei ole ära kasutanud neid riike ja riikide tööjõudu, kust pagulased Euroopasse tulevad ja viimaks ei olnud nad need, kes pagulased üldse Euroopasse kutsusid. Ta rõhutab, et “meil on täielik moraalne õigus öelda ei” (Nael, 2017).

Samuti on Kaczynski Saksamaa kohta öelnud, et kuna Saksamaa migrandid siia kutsus, tegelegu nendega ise (Barteczko, 2017).

4.3 Poliitilised vastased ja meedia

Jaroslav Kaczynski poliitkarjäär kõrgetel kohtadel (minister ja peaminister) jäi lühikeseks, kuid selle ajaga tekkis tal siiski poliitilisi vastaseid. Üheks parimaks näiteks tema poliitilisest oponendist on Donald Tusk, endine Poola peaminister ja Kodanike Platvormi (PO) esimees, praegune Euroopa Nõukogu esimees.

Jaroslav Kaczynski on teda süüdistanud nii selles, et toimus Smolenski lennuõnnetus, kus hukkus tollane Poola president ja Jaroslawi kaksikvend Lech Kaczynski ning ka tema juhitud valitsuse saamatuses õnnetuse uurimisel. Samuti on Jaroslav süüdistanud Tuski selles, et ta ei saanud hakkama Suurbritannia Euroopa Liidus hoidmisega. (Pawlak, Sobczak, 2016)

Kaczynski oli väga kriitiline Donald Tuski tagasivalimise osas Euroopa Komisjoni esimehe kohale 2017. aastal ja PiS üritas seda blokeerida. Ta nimetas Tuski „Saksamaa kandidaadiks“, millega ta andis selge viite nagu Tusk polekski Poola kandidaat, vaid Euroopa, eeskätt Saksamaa kandidaat ja Poola teda kandidaadina ei näe (Chapman, 2017).

Donald Tuski demoniseerimise juures ei saa kõrvale jätta asjaolu, et Tusk üritas oma ametiajal Poola peaministrina suhteid Venemaaga parandada. See aga andis Kaczynskile võimaluse oma agendas Tuski kujutada ka kui Poola riigile ohtliku Venemaa sõpra ja seeläbi ohtu Poola riigile.

Meediaga suhete osas on Kaczynski joon olnud veidi vaoshoitum kui Ficol, aga head pole ka tema suhted ajakirjanikega.

2016 tõi Kaczynski ühes intervjuus välja, et üldiselt demokraatlikes riikides kaldub meedia vasakule, kuid et Poolas on asi jõudnud juba „absurdsuseni“. Kaczynski on isegi Poola erameedia sidunud Saksamaa siunamisega ja vastupidi. Ta ütles, et „enamik meie meediast

on Saksamaa käes“ (Chapman, 2017). Ning lisas, et „on vastuvõetamatu, et väliskapital kasutab ära hetke poliitilist olukorda“ (Chapman, 2017).

Kaczynski on öelnud, et Poola meediasektor tuleb „taas poolastada“, saamaks lahti võõramaistest mõjutustest. Põhjus, miks üldiselt Jaroslaw Kaczynski suhted meediaga nii ägedad pole nagu Robert Ficol, peitub ka selles, et arvestatav hulk meediast on vähemal või suuremal määral PiS-i kontrolli alla ning on praeguseks saanud Poola võimupartei hääletoruks (Schenkkan, 2017).

Üldplaanis on ka meedia kritiseerimine on osutunud Kaczynskile mugavaks vahendiks, kuidas oma retoorikat nende vastu suunates ja väidetavalt liberaalsete ja läänelike ideede levitamises neid Poola riigi ja rahva vastastena näidata.

Kaczynski retoorika on ülejäänud kolmest töös käsitletavast poliitikust ühes vallas veel erinev, nimelt on tema sõnavõttudes lahutamatuks osaks Saksamaa ja Venemaa, kelle kritiseerimisele ja demoniseerimisele on ta üles ehitanud väga suure osa oma agendast. Tegemist on Poola naabritega, kellega on ajalooliselt palju sõdu ja probleeme olnud. See on hea lahendus Kaczynski jaoks – kasutades ajaloo musti näiteid nende riikidega, on ta suutnud mobiliseerida valijaid ning tõsta PiS-i toetust ja üldiselt suurendada riigis ebausku nii Venemaasse kui Saksamaasse (Foy, 2016).

Euroopat, kes oma liberaalsusega üritab Poola tahet murda, peab Kaczynski Saksamaa poolt juhitaavaks. Samuti rõhutab ta Saksamaa puhul, et nad ei ole Poolale Teise maailmasõja sõjakahjude eest maksnud. Ta ütles, et “prantslastele maksti, juutidele maksti, paljudele teistele rahvastele maksti Teiste maailmasõja kaotuste eest” (Blakemore, 2018) ning rõhutas resoluutselt, et “see on meie staatuse ja au küsimus, mitte mingi teater” (Blakemore, 2018).

Venemaas näeb Kaczynski ohtu sellest küljest, et see võib püüda jälle Ida-Euroopas võimu haarata. Ta seob oma viha kommunistide vastu põlgusega Venemaa suunal kui ütleb, et kahjuks leidsid paljud sotsialismiaegsed kommunistid endale head töökohad Poolas ka peale NSVL-i lagunemist (Foy, 2016).

Veel üks tõestus sellest, et Kaczynski agendas leidub üldlevinuid populistlikke võtteid poliitilise opositsiooni suhtes, on see, et ta kasutab oma retoorikas riigi tagasivõtmise

printsipi, tema meelest on Poola „stalinistide“, „gängerite“ ja „punaste“ käes. Poola rahvuslikes huvides on see neilt tagasi võtta. Niimoodi mängib ta tihti nii Poola kommunistliku mineviku kui ka liberaalse ja sekulaarse Euroopa tulevikuga hirmutamisele (Foy, 2016).

4.4 Jaroslaw Kaczynski analüüs

Kaczynski agenda valdkondades nagu EL ning vähemused on üldiselt jäänud sarnaseks aastate tagusega võrreldes. Ta on proteksionistlik ja ei taha lasta uutel, liberaalsetel ning laiemalt läänelikel ideedel riigis levida, sest ta peab seda otseseks ohuks Poola rahva ja riigi püsimisele. Kuid PiS (ja Kaczynski) ei ole võtnud niivõrd äärmuslikke meetmeid, et pöörata Poola täiesti isolatsiooni, kuigi suund sinna suunas on. Samas Kaczynski ka ise küll tõdeb, et Poola EL-ist lahkumise jutud on „*nonsens*“ (Goettig, Barteczko, 2017).

NATO liikmelisuse osas aga näib, et küsimusi pole, Kaczynski *de facto* Poola riigi tüüri juures teab, et Venemaa on tõeline oht ning seda olenemata sellest, et oma retoorikaga keerab ta reaalse Venemaa ohu kordi üle. Kaczynski ei erine ülejäänud uuritavatest Visegradi neliku poliitikutest oma retoorika osas migrantide ja vähemuste suunal. See hoiak on parimal juhul külm, homoseksuaalide puhul ka tõrjuv ja ebausklik.

Kaczynski üks erisusi on veel see, et ta rõhutab seksuaalvähemuste õiguste ja vabaduste pealetungi läänest ning seeläbi ohtu katoliikliku Poola püsimisele. Tugevalt uskliku inimese perspektiivist oleks see kindlasti mõistetav, aga Kaczynski puhul kumab läbi ka katset niipidi ohtu poolakatele ja nende riigile näidata ja häáli ning poolehoidu võita.

Veel üks suurimaid erinevusi teiste uuritavate poliitikutega tuleneb Kaczynski poliitiliste oponentide vallast – ta on suutnud teha küllaltki edukat kampaaniat nii Saksamaa kui Venemaa vastu, näidates neid riike pahelistena ja oma riigile ohuna. Jaroslaw Kaczynski retoorika muutuseid iseloomustab tabel 2.

Tabel 2. Jaroslaw Kaczynski retoorika muutused

Ajaperiood	Populismi esinemine ja tüüp	Radikaliseerumine	Teravamad väljäuitlemised	Seotus populismiga
1989-2008	Esineb -Poliitiliste vastaste diskrediteerimine -Poola rahva kaitse Parempopulism	-	„On selge, et homoseksuaal ei sobi õpetajaks“ (Foy, 2016)	Kuna Poola on katoliiklik, mängib Kaczynski tihti nende religioonile, mis ei ole kõige aktsepteerivam samasooliste kooseluga. Ehk rahvas ei taha seda ja poliitik lihtsalt seisab rahva eest.
2009-2019	-Rahvuslike huvide kaitse -Teiste riikide ja vähemusgruppide Poola riigile ja rahvusele ohuks olemise näitamine Parempopulism	-	„LGBT õiguste liikumine on välismaalt sissetoodud ja see ohustab Poola rahvast.“ (Gera, 2019)	Ta näitab, et läänest (peamiselt Saksamaalt ja Brüsselist) on tulnud Poola pahed jm, mis ohustavad Poola traditsioonilisi väärtusi ehk on ohuks riigile.

5. Miloš Zeman

Miloš Zemani puhul on tegemist võrreldavast nelikust kõige vanema poliitikuga, ka tema poliitiline karjäär on olnud pikim. Algas see juba 60ndate teisel poolel, kui ta Tšehhi kommunistlikku parteisse astus. Parteist visati ta aastal 1970 välja. Põhjuseks oli see, ta ei nõustunud ja oli kriitiline Nõukogude Liidu okupatsiooniga ning selle järgnenud “normaliseerumise” perioodiga (Prague Castle, 2019).

Oma majandustausta tõttu tegeles ta palju majanduse modelleerimise ja hindamisega. Samuti oli Zeman see, kes 80ndate lõpus kirjutas kirja, kus ta kritiseeris kommunismi ebaefektiivsust otsuste tegemisel, kui ütles, et võimaloleva süsteemi tegevuse raames toimub majanduses ebaefektiivsuse vohamine. Olgugi, et seda kirja taheti suhteliselt kiiresti tollase võimu poolt ära kaotada, jõudis see siiski paljude inimeste kätte. Samuti tsiteeris kirja Raadio Vaba Euroopa (European Voice, 2014).

Zemani esimene mõningane vastuolu tuleneb sellest, et ta oli juba 90ndate lõpus avatud ja ekspordile orienteeritud majanduse toetaja, valdavalt erastamise pooldaja ning aktsiaturu reguleerimise ja kapitaliturgude avamise eest seisja ja seetõttu nagu parempoolne, aga ta oli tegelikult tol hetkel hoopis sotsiaaldemokraatide ridades valimised võitnud ja peaministriks saanud ning oma retoorika tõttu esindas ta partei liberaalsemat ja progressiivsemat poolt. Seetõttu, olenemata erakondlikust kuuluvusest teda täiesti vasakpoolseks pidada ei saa, ta oli pigem vasaktsentrist või lihtsalt tsentrist. Samuti oli ta oma eelkäijast peaministritoolil ehk Vaclav Klausist Euroopa-meelsem. (The Economist, 1997)

Peale presidendikampaania kaotamist 2003. aastal tekkis tema suuremasse poliitkarjääri umbes 10-aastane paus. Uuesti suurele poliitarenile naases ta aastal 2013, kui ta valiti ka Tšehhi presidendiks. (The Economist, 2013c)

5.1 Euroopa Liit

Euroopa suunal oli Zeman oma peaministriks oleku aja (1998-2002) mõõdukalt sõbralik ja toetav, tema töö aitas samuti sillutada teed Tšehhi saamiseks nii NATOSse kui EL-i.

2013. aastal, peale presidendivalimiste võitu ütles ta, et EL-i lipp hakkab lehvima Praha lossi ees, kus see tema eelkäija Vaclav Klaus'i euroskeptilisuse tõttu tihti lehvitud polnud (The Economist, 2013b).

Ta on öelnud, et ta toetab euroga liitumist, aga ei taha sellega siiski kiirustada. 2013, peale seda kui ta presidendiks valiti, ütles Zeman, et ta on euroföderalist. Tema sõnul “EL vajab ühist välispoliitikat, ühist kaitsepoliitikat ja loomulikult ka ühist fiskaalpoliitikat, kaasaarvatud järk-järgulist maksude ühtlustamist” (The Economist, 2013b).

Kuid ka Zemanil on oma nägumus EL-ist, ta küll toetab ühisraha (eurot) ja EL-i armee loomist, aga kritiseerib vahvat bürokraatiat, seisab vastu ideele muuta EL n-ö superriiigiks ja samuti kritiseerib ta loodud mehhanisme eurosooni kriisist päästmiseks. (Groszkowski, 2013)

Migrandikriisi tulek on olnud üks suurimate lõhede tekitaja Zemani suhtumisse EL-i. Ta on ise öelnud: “ma olen küll Euroopa Liidu pooldaja, aga EL on täielikult ebaõnnestunud migrandiprobleemi lahendamisel” (Zeman, 2017b). Zeman toob välja, et esmalt polnud EL migrandikriisiks valmis ja siis veetis ka meeletult aega erinevatele aruteludele, mis tema sõnul väga suurt kasu ei toonud. (Zeman, 2017b)

Miloš Zeman samas jätkab oma kriitilist retoorikat EL-i suunal, kui ta ütleb, et “kui EL-i ei suuda oma välispiiri kaitsta ja see peaks olema iga ühenduse ja riigi esmane kohus, siis pole tal ka õigust välja mõelda absurdseid ümberpaigutamise ja kvoodisüsteeme” (Zeman, 2017b).

Samas on Zeman öelnud ka midagi teiste töös käsitletavate poliitikutega võrreldes erakordset ning seda peale Suurbritannias toimunud Brexiti hääletust. Ta ütles, et ta teeb kõik nende jaoks, kes tahavad korraldada Tšehhis referendumit Euroopa Liidu ja NATO liikmelisuse osas. Kuid ta ise rõhutas, et ta ei nõustu nendega, kes seda tahavad. (Hovet, Lopatka 2016)

Üldiselt on Miloš Zeman seisukohal, et EL-is eksisteerib liiga palju ülereguleerimist ning Brüsseli ametnikud tegelevad üksikute normatiividega valdkondades, millega liikmesriikide valitsused saaksid ise paremini ja efektiivsemalt hakkama. (European Values, 2014)

5.2 Immigrandid ja vähemused

90ndate lõpul, kui Zeman oli ametis peaministrina, siis ta seisis päris mitmel korral kohalike romade eest. Ta ütles 1998. aastal romade vastu suunatud genotsiidi mälestussamba püstitamise kohta, kohta, kuhu nüüdseks oli tekkinud seafarm: “ma tahaksin näha sotsiaaldemokraati, kes nõustuks seafarmi paiknemisega kohas, kus on toime pandud Tšehhi fašistide kuriteod.“...“Isegi väidetavalt öeldud 600 miljonit Tšehhi krooni oleks mõistlik summa maksta, et ehitada memoriaal Tšehhi, ma rõhutan, Tšehhi terrori ohvritele, kes panid kuriteod toime meie kaaskodanike, romade, suhtes” (Gwendolyn, 2017).

Sudeedisakslastesse, kes on vähemusrahnas Tšehhis, pole Zeman hoiakud just kõige leebemad. Ta on öelnud: „kui mõne riigi kodanik teeb koostööd riigiga, mis on selle kodaniku riigi okupeerinud, siis väljasaatmine on peenem viis karistuseks kui näiteks surmanuhtlus” (The Economist, 2013a).

Süüdistatuna ksenofoobias, tõi Zeman välja Tšehhi elavad ja hästi assimileerunud Vietnami kogukonna, kes räägib keelt, on töökad ja kelle lapsed käivad ülikoolides. Ta ütles ka, et “vietnamlased on töökamad kui keskmine tšehhi kodanik” (Zeman, 2017b). Samuti on ta öelnud, et Tšehhis elab üle 100 000 ukrainlase, kes on kõik väga töökad, nad on saanud üle keelebarjäärist ning nad on samuti väga hästi integreerunud ühiskonda (Zeman, 2017b).

Romad suunal näitas Zeman muutunud meelsust aastal 2018, kui ta neid kritiseeris, kuna tema sõnul ainult 10% neist töötavad. Enda sõnul ta küll põlgas kommunistlikku režiimi, aga vähemalt pani see režiim romad tööle. (TRT World, 2018)

Zeman rõhutab, et migratsioonist rääkides, unustatakse üks oluline teema – see on islami migratsioon. “Islamit ei ole võimalik integreerida ja seda ei ole võimalik ka assimileerida Euroopa kultuuri” (Zeman, 2017b). Tema sõnul tähendab islami migratsioon, et mehel on

õigus oma naist peksta ja toob välja, et islami kohaselt on naise tunnistus kohtus poole väärtusega võrreldes mehe tunnistusega. (Zeman, 2017b)

Tema karm retoorika moslemite osas tuleb veelgi nähtavamalt esile, kui ta võrdleb neid natsidega. “Mõõdukas moslem on vastuoluline, just nagu mõõdukas nats on vastuoluline. Islam ei ole armastuse ning mitte ühelgi juhul tolerantsuse religioon, vaid vihkamise religioon” (The Economist, 2013b).

Lahendusena migrantikriisile pakub Zeman välja, et selleks tuleks välja saata kõik majandusmigrandid ja need, kes õhutavad religioosset viha ja vägivalda ning need, kes plaanivad terroristlike rünnakuid (Zeman, 2017b).

5.3 Poliitilised vastased ja meedia

Meedia on Zemani jaoks olnud üks kõige akuutsemaid teemasid. Zemani ajalugu suhetes ajakirjanikega on väga pingeliseks läinud just viimastel aastatel ning oma retoorikas ta end ajakirjanikest rääkides tagasi ei hoi. Tema agenda ajakirjanikest rääkimisel sisaldab nii lihtsalt solvanguid ja mahategemisi, kui ka rünnakuid ja väga kohatuid repliike. Üks parimaid näiteid sellest on tema sõnavõtt peale Saudi Araabia kolumnisti Jamal Khashoggi kahtlast surma Saudi suursaatkonnas Istanbulis, kui ta ütles, et “mulle meeldivad ajakirjanikud ja seetõttu ma võin organiseerida spetsiaalse banketi nende jaoks (juba täna õhtul) Saudi suursaatkonnas“ (Reporters Without Borders, 2018).

Juba aastal 2001 ründas Zeman ajakirjanikke, öeldes nende kohta, et „ajakirjanikud ei ole demokraatia valvekoerad, vaid mandunud ebardid, kes otsivad ainult sensatsioonilisi pealkirju“ (Committee to Protect Journalists, 2001). Samuti ütles Zeman ajakirjanike kohta: „tulenevalt nende intellektuaalsest alaväärsusest ei ole nad võimelised mõistma arengu keset“ (Committee to Protect Journalists, 2001).

Zemani retoorikat suhtlemisel meedia ja ajakirjandusega, läbib karm, ründav ning ka konflikte otsiv toon. Ta kritiseerib meeletult meediat selle eest, et need tema venemeelset hoiakut ja kriitikat NATO ja EL-i suunal ei austa.

Zeman on öelnud, et mitte kedagi ei rünnata Tšehhi ajakirjanike poolt rohkem kui teda. Ta ütleb, et „see on minu viga, sest ühes parlamendis peetud kõnes ma kutsusin ajakirjanikke lollideks ning ma isegi ütlesin, et peale Dodo linna väljasuremist on Tšehhi ajakirjanik kõige lollim olend maailmas“ (Zeman, 2014).

2017. aastal oma presidendikampaania ajal võttis ta jälle ette ajakirjanikud ja jagas nad kaheks, ühele poole jäävad tema sõnul „ajakirjanduslikud prostituudid“ ja teisele poole „enesekindlad idioodid“ (Pedziwol, 2018). Oma alandava ja mõnitava tooniga läks ta veel kaugemalt Tšehhi erakanalis Prima, kus ta ütles, et „ajakirjanikud on idioodid, pask ja väljaheited“ (Pedziwol, 2018).

Zemanil on olnud küll pikk poliitkarjäär, kuid tal ei ole tekkinud pikaajalisi või väga tõsiseid poliitilisi vastaseid. Teatud vastuseis oli tal 90ndatel ja 00ndate alguses vähem euroopameelse ja konservatiivsema Vaclav Klausiga ning samuti 2013. aastal presidendiks kandideerinud haritlase Karel Schwarzenbergeriga, aga kuna tegemist oli tavalise poliitvõitlusega, siis siinkohal ei näe töö autor vajadust neid täpsemalt käsitleda.

5.4 Miloš Zemani analüüs

Zeman eristub oma retoorika poolest ülejäänutest mitmel põhjusel. Esiteks on tal Tšehhi presidendina küllaltki vähe võimu ning reaalsuses käivad Tšehhi valitsus ja Tšehhi president küllaltki erinevat jalga. Seega on valdavalt Zemani retoorika lihtsalt äge karjumine, aga mitte põhjapanev Tšehhi riigi käsitus erinevatest teemadest. Zemani retoorikat analüüsides on kindel see, et ta on liikunud vasaktsentrismist, paremtsentrismi, aga kuna tema retoorika on viimastel aastatel läinud teatud valdkondades (ajakirjanikud ja meedia ning immigrandid) väga ägedaks, siis praeguseks võib tema retoorikat juba parempoolseks pidada. Miloš Zemani retoorika tõsiseltvõetavuse seab kahtluse alla ka asjaolu, et tema tervis, eriti füüsiline ja ilmselt ka vaimne, ei ole enam kõige parem. Seetõttu peetakse tõenäoliseks, et oma praegust ametiaega presidendina ta ei lõpeta. Zemani retoorikas on läbivalt ebarealistlikke ning uskumatuid sõnavõtte – näiteks tema nägemus Venemaa EL-iga liitumisest.

Miloš Zemani retoorikas on ka populismi jooni, aga üldiselt vähem kui teistel töös käsitletataval poliitikutel. Tema retoorika on lihtsalt ründav, ropp ning kontrollimatu. Äärmuslikuks saab tema retoorikat pidada selgelt ühes valdkonnas ja see on suhted meediaga, seal on ta muutunud solvavast ründavaks ja ähvardavaks. Tõenäoline on, et tema puhul on tegemist ühe kõige jäigemate ja karmimat ning samuti ohtlikumat retoorikat meedia suunas kasutava poliitikuga Euroopas. Miloš Zemani retoorika muutuseid iseloomustab tabel 3.

Tabel 3. Miloš Zemani retoorika muutused

Ajaperiood	Populismi esinemine ja tüüp	Radikaliseerumine	Teravamad väljaütlemised	Seotus populismiga
1989-2008	Vähe märgata	Puudub	„Ajakirjanikud on sõnnik“ (Prague Morning, 2018)	Ajakirjanikud ründavad aatelist valitsejat, kes ainult riigi ja rahva huve kaitseb
2009-2019	Parempopulism – hoiakute tõttu nii vähemustesse kui migrantidesse	EL-i suunal kritiseeriv toon lisandunud, radikaliseerunud on väljaütlemised ja liigutused ajakirjanike suunal – ühel pressikonverentsil hoidis käes AK-47 koopiat, millele oli kirjutatud “ajakirjanikele”	“Siin ruumis on liiga palju ajakirjanikke, nad tuleks likvideerida.” (Reporters Without Borders. 2018) “Rahvusvaheline üldsus peaks ühendama jõud, et võtta sõjaline käik ISIS-e vastu, et kaitsta enda „superholokausti“ eest“ (Muller, Lopatka, 2015)	Ajakirjanikke on liiga palju ehk on liiga palju inimesi, kes kritiseerivad õilsa valitseja tegevusi Islam tungib Euroopasse, vallutab Tšehhi ja kogu rahva – ehk oht Tšehhi riigi ja rahva püsimisele

6. Viktor Orban

Viktor Orbani puhul on tegemist neliku tuntuima liikmega, hariduselt poliitfilosoof. Orbani tähelend algas samuti 80ndate lõpus, kui ta pidas kuulsa kõne, kus ta nõudis rahvuslikku sõltumatust, poliitilist vabadust ja Nõukogude vägede Ungarist lahkumist. Ta tõi ka oma kõnes välja, et demokraatia ja kommunism on kokkusobimatud. (Hungarian Spectrum, 2009)

1989. aastal lõi ta koos kaasmõtlejatega Fideszi ehk erakonna noortele demokraatidele, kuhu ei saanud kuuluda vanemad kui 35.aastased. (Politico, 2015)

Viktor Orbani karjääris ja sõnavõttudes esineb ka paradokse. Näiteks 1989-90 õppis Orban George Sorose (USA-Ungari päritolu filantroop) poolt rahvastatava sihtasutuse stipendiumi peal, kuid aastaks 2019 on Sorosest kujunenud Orbani vaenlane number üks. (Keszthelyi, 2016)

Viktor Orbani populistlikkuses pole kahtlustki – ta rõhutab töötava klassi pahameelt ja rahulolematust, mida toidab majanduslik stagnatsioon ning kus mängib rolli ühe klassi (töötajad) kaugemale jäämine eliidist. (Politico, 2015)

Viktor Orbanit võib pidada parempopulistiks, kuna ta peab oluliseks suurt riigi rolli ja sotsiaalset konservatiivsust. Juteldes “kristlikest väärtustest” mõistab ta hukka lääne ühiskonnas levinud “korrupsiooni, seksi ja vägivalla” (Politico, 2015). Hukkamõistu alla satuvad ka “liberaalne eliit, meedia ja ahned pankurid” (Politico, 2015).

6.1 Euroopa Liit

Orbani retoorika EL-i suunal ei ole alati olnud negatiivne ja ründav. Aastal 2000, kui Visegradi nelikust keegi veel Euroopa Liidus ei olnud, tuli Orban välja sõnavõtuga, et Ungari pääseks kiiremini Euroopa Liitu, kui nad teevad ühiselt koostööd kahe väiksema kandidaatriigiga. Ta leidis, et hästi ettevalmistunud kolm väikest riiki võiksid juba lähema kahe aasta jooksul EL-iga liituda. (SL Õhtuleht, 2000)

Aastal 2010 teatas Orban vahetult enne Ungari EL-i eesistumist, et “me tahaksime naasta EL-i suurenemise hoogustumise juurde“ (Sindelar, 2011). Tema sõnul aitaks see lahendada liikmete siseasju ja need, kes suurenevad ja laienevad, usuvad oma tuleviku väljavaadetesse ning EL vajab tõeliselt sellist usku (Sindelar, 2011).

Orban on ka hiljem näidanud, et talle läheb siiski EL-i tulevik korda, seda aastal 2017, kui ta ütles: “ma näen iga päev, kuidas Venemaa, Türgi ja Ameerika mõjuvõim kasvab, samal ajal kui Euroopa Liidu mõju väheneb. See on halva kursiga poliitika ja on aeg seda muuta” (Orban, 2017a).

Samuti üllatuslikult küll, aga siiski, viitab Orbani plaanile Ungarit Euroopas hoida see, kui ta ühes oma kõnes teatas, et ta usub, et 2030. aastaks on reaalne eesmärk teha Ungarist paremuselt viie parima riigi hulgas olev maa Euroopa Liidus, kus elada ja töötada (Visegrad Post, 2018).

Kui vaadata Orbani agenda muutust Euroopa ja EL-i suunas, siis muutused on toimunud peamiselt viimase 10 aasta jooksul ning kõige suuremad lahkkelid on tekkinud just viimastel aastatel. Selgest retoorika muutusest kõneleb seegi, et Orban on väga palju EL-iga vastanduma hakanud. Aastal 2019 ütles ta, et „ma poleks kunagi uskunud, et ma ühel hetkel võitlen Rumeeniaga koos lääne vastu“ (Hungarian Spectrum, 2019).

Samal ajal oli ta veel aastal 2011 nõus tegema Euroopa Liidu nimel ka kompromisse. Kui meediavabaduste piirangute pärast kritiseeris EL Orbanit, teatas ta sellepeale, et see on läbiräägitav. “Me oleme EL-i osa ja seal on kindlad mängureeglid” (Radio Free Europe/Liberty Radio, 2011). Orbani sõnul “Ungari muudab oma meediaseadust, kui Euroopa seda nõuab, kuid ei mingit survet või kampaaniaid.” (Radio Free Europe/Liberty Radio, 2011)

Ta on oma retoorikas võtnud teemaks ka Jumala ja samas rõhunud, et Euroopa on parim koht elamiseks. „Meie, kesk-eurooplased, oleme pidanud kannatama kümnendeid kommunistliku diktaatorlust ja Nõukogude sõjaväe okupatsiooni. Me oleme Jumalale tänulikud, et meil oli võimalik taasliituda Euroopaga ja meil tekkis võimalus astuda EL-i liikmeks. Meie näeme

seada niimoodi, et Euroopa on elamiseks parim koht maailmas. Me võime elada vabaduses ja heaolus, oma enda kultuurilises keskkonnas“ (Orban, 2017a).

6.2 Vähemused ja immigrandid

Orbani suhted riigis elavate romadega on olnud kahetised. Romad ise toetasid Orbani ja Fideszit päris pikka aega sajandivahetuse paiku ja ka uue sajandi alguses. Ta on romade kohta öelnud, et me leiame, et romade puhul pole tegemist „lootusetu vähemusega, kes elab hüvitistest ehk teiste maksumaksjate rahadest“ (Kovács, 2018). Orban lisas, et romade kogukonna sotsiaalne kaasamine ei ole võimatu, neid on võimalik kaasata ja ta ütles, et sellega tuleb lihtsalt rohkem tegeleda (Kovács, 2018).

Kuid Orban on romade suunal kasutanud ka karmimat ja halvustavat retoorikat. Ta on nende kohta teatanud, et ungarlased peavad elama koos paarisaja tuhande romaga, kuid nad ei nõua läänelt, et ka nemad peaks elama suure romade vähemusgrupiga koos (Rorke, 2019).

Teiste vähemuste kohta on Orban kasutanud ka rassistlikena tõlgendada võivaid sõnu. „Me ei taha, et meie nahanärv oleks, segatud... teistega“ (Miles, 2018).

Immigratsioon on teema, kus Viktor Orban pole ennast tegelikult kunagi tagasi hoidnud. Ta on üheselt immigratsiooni vastu ning kasutanud ka väga karmi retoorikat migrantidest rääkimisel. Samuti on ta teadaolevalt pagulaskriisi üks n-ö antikangelasi Euroopas. Tema riigipiirile Serbiaga rajatud piirdeaed säästis küll paljud Lääne-Euroopa riigid pagulastega üleuputamise eest, aga tekitas nii Euroopas, Ungaris endas kui ka rahvusvaheliselt meeletult pingeid, vastuseisu ning süüdistusi nii inimõiguste rikkumises kui inimväärkuse alandamises.

Migratsiooni kohta ütles Orban: “migratsioon, nagu selgus, oli terrorismi Trooja hobune“ (Orban, 2017a). Ta tõi välja, et migratsioon on vale lahendus töajõupuudusele ning see on aina rohkem valitsusväliste organisatsioonide äri. Tema sõnul migratsioonlaine näitas, et

Euroopasse on vastu võetud arvestatav hulk antisemitismi ja uustulnukad elavad pigem paralleelühiskondades, selmet integreeruda tavalisse ühiskonda (Orban, 2017a).

Orban on korduvalt rõhutanud, et enamus migrantidest ei ole tegelikult sõjapõgenikud, vaid lihtsalt majandusmigrandid, kes tuleks esmajoones tagasi saata. Orban armastab ka oma migrante puudutavates sõnavõttudes kasutada ründavat retoorikat nii vasakpoolsete kui liberaalide suhtes, sest ta näeb neid peamiste süüdlastena migrantikriisi puhkemises ning samuti migrantikriisi väga mastaapseks paisumises.

Olgugi, et migrantide suhtes karmi retoorika ja jäiga hoiakuga, ei ole siiski ka Orban täiesti apaatne migrantikriisi teemal. 2017 ütles ta oma kõnes, et arusaadavalt tuleb aidata neid, kes on hädas. Kuid juurde lisas endale kohaselt: „me peaksime viima abivahendid kohtadesse, kus neid on vaja ning mitte tooma probleeme enda juurde” (Orban, 2017a).

Vältimaks migrantikriisi edasist kulgu, on Orban rääkinud ka konkreetsetest summadest, ta on öelnud, et Visegradi grupi riigid on koos nõus panustama 35 miljonit eurot Liibüa piiri kaitseks. Ise nimetab ta seda „efektiivseks migrantikriisiga tegelemiseks“ (Deutsche Welle, 2017).

Ta on üldiselt migratsioonist rääkides öelnud nagu ka Jaroslaw Kaczynski, et „immigratsioonikriis on Saksamaa probleem“ (BBC, 2015) ja, et „ungarlased ei pea elama koos rohkearvulise moslemite kogukonnaga“ (BBC, 2015).

6.3 Poliitilised vastased ja meedia

Tema 2010. aastal peale parlamendivalimisi peetud kõnes tulid välja väga selged populismitunnused. Ta esmalt rääkis „ungari rahvast“ ning seejärel, kuidas korrumpeernud eliit ehk „oligarhide režiim“ on tühistatud ja rahvas saanud võimu tagasi. „Ungari rahvas on praegu tühistanud oligarhide režiimi, kes väärkasutasid oma võimu ja need inimesed (valijad ehk ungari rahvas) on kehtestanud uue režiimi – rahvusliku ühtsuse režiimi” (Radio Free Europe/Liberty Radio, 2010).

Viktor Orbani suurimateks poliitilisteks oponentideks võib pidada Euroopa Komisjoni presidenti Jean-Claude Junckerit ja Ungari päritolu miljardäri George Sorost.

Kui Jean-Claude Juncker on Orbani poliitvastaste seas pigem uus nimi, siis George Soros on Viktor Orbaniiga vaenujalal olnud aastaid. Viktor Orbaniiga seotult koorub siit välja üks suurimaid paradokse – sisuliselt võimaldas George Soros Orbanil kunagi Inglismaal õppida ning seeläbi mitmeid uksi elus avada, aga nüüdseks peab Orban Sorost otseselt või kaudselt nii migrantikriisi, majandusprobleemide, globalismi ja liberalismi levitamise ja ka palju muu peamiseks süüdlaseks. (Keszthelyi, 2016)

Aastal 2018, võtsid George Sorose vastased rünnakud juba täiesti uue mõõtme, kui Ungari valitsus Orbani eestvedamisel, võttis vastu n-ö „Peatage Soros“ seaduse. Selle seadusega keelustati valitsusvälistel organisatsioonidel (NGO-d) dokumentideta immigrantide aitamine. Sisuliselt kriminaliseeriti selle seadusega illegaalse migratsiooni propageerimine ja toetamine. (Adams, 2018)

Ungaris läks enne 2019. aasta Europarlamendi valimisi lahti ka tõeline verbaalne jõudemonstratsioon nii George Sorose kui Jean-Claude Junckeri vastu, mõlemat süüdistati Ungari riigile ja rahvale kahju tegemise tahtes läbi oma globalistlikku ja liberaalse poliitika, mis rahvuslike huvide vastane on, kampaania eesvedajaks oli loomulikult Viktor Orban võimupartei Fidesziga, kes tahavad niimoodi võimu „Brüsselist tagasi tuua.“

Viktor Orbani populistliku retoorika ja „amoraalse eliidi“ eksisteerimise heaks näiteks on tema 2018. aastal Ungari revolutsiooni (1848) aastapäeval peetud kõnes öeldud sõnad: “Ühel pool, seisame meie, miljonid patrioodid ja teisel pool, seisab rahvusvaheline eliit. Ühel pool on rahvuse ja demokraatia jõud. Teisel poolel on riigiülesed ja antidemokraatlikud jõud” (Adam, 2018).

George Sorose ärakasutamine oma poliitkampaanias ja kõnedes on süstemaatiline ja näib, et tõhus. Ta ütleb, et kõik need, kes ei hääleta Fideszi poolt on “Sorose kandidaadid” (Adam, 2018). Orban ütleb isegi, et kõik mitte-Fideszi kandidaadid on „Sorose ees lõmitajad“ (Adam, 2018).

Viktor Orban armastab oma retoorikas käsitleda poliitiliste vastastena ka vasakpoolseid poliitikuid ja vasakpoolset maailmavaadet üldiselt. Ta paneb neile väga suure süü erinevate maailmas toimunud halbade sündmuste pärast.

Orban näitab oma sõnavõttudes liberalismi, globalismi ja vasakpoolsust, kui probleemide tekke ja leviku põhjust, näiteks ütleb ta: “ma mõistan, et vasakpoolsed panevad meid ideoloogilise surve alla selleks, et läänemaailm tunneks süüd ristsõdade ja kolonialismi pärast. Kuid see vasakpoolne poliitika on intellektuaalselt desarmeerimas Euroopat moslemite migratsiooni ees” (Orban, 2017a).

Vasakpoolsete kohta ütleb ta ka niimoodi: “vasakpoolsed tahavad lasta miljonid moslemid sisse. Nad tahavad suruda läbi bürokraatlikud reeglid meie töajuturul. Nad tahavad tõsta makse ja viimaks, sotsialistid tahavad ehitada sotsialismi Euroopasse. See on Euroopa jaoks fataalne. Me kaotame oma kristliku identiteedi, kaotame konkurentsivõime ja kaotame lootuse täielikust tööhõivest. Me ei peaks kartma vasakpoolsete kriitikat, et me olme populistid, sest me teame, et me ei ole” (Orban, 2017a).

6.4 Viktor Orbani muutuste analüüs

Viktor Orbani puhul pole põhjuseid tema maailmanägemise ja retoorika muutumise osas vaja kaugelt otsida – 80ndate lõpul ja 90ndate algus oli tõesti Fidesz eesotsas Orbaniga liberaalne, progressiivset poliitikat ajav ning peamiselt noortele suunatud uus jõud. 1994. peale valimisi, mis kaotati väga suurelt, nägi Orban, et püüda saab hoopis provintsist ja suurlinnadest eemal hääli. Selleks ta pööras oma partei järsult paremale. Ta on sinna jäänud ning nagu näitavad valimistulemused ja Ungari valitsuse koosseis, siis töötab see ideaalselt. (Kingsley, 2018)

Tema retoorika muutuseid analüüsid selgub üks huvitav fenomen. Viktor Orban toob välja, et sõna “liberalism” tähendus on muutunud. Ta sõnab, et see on nii Ungaris kui mujal maailmas muutunud – see on muutunud jäigaks ja ebatolerantseks kõigi suhtes, kes ei kuulu

peavoolu. Kui vanasti nägi ta oma vaenlastena pankureid, näeb nüüd ta nendena pagulasi, kes ohustavad tema „tsivilisatsiooni edasiminekü põhimõtteid“ (Politico, 2015).

Seega tema retoorika on läbi ja lõhki populistlik, mida toetavad väga hea vastandumise võime, enda riigi kaitsjana näitamise oskus ning võime populistlike sammudega nagu maksusoodustused, kõrgemad pensionid, perede toetamised jne märgatavalt valijate häält võita. (Ots, 2019)

Samas eksisteerib Orbani retoorika juures siiski mõningane pragmatism – näiteks kui EL siunab teda kõvasti surmanuhtluse taastamise plaani ja meedia suurema kontrolli pärast – siis ta tõmbab tagasi (Politico, 2015).

Ehedaim näide populismist, eliit versus rahvas, pahad versus aatelised, on Orbani retoorikas läbiv narratiiv. Ning nagu on näidanud valimistulemused Ungaris, siis selline käsitlus toimib ja väga edukalt. Kui algselt oli juttu rahvast võõrandunud eliidist, siis hiljem tulid Orbani puhul teemad nagu vasakliberaalsus ja globalism ning viimasena migrandikriis ning see on tema jaoks olnud nagu kingitus kõrgemalt. Langevate toetusnumbrite ilmnedes saab ta võtta teemaks näiteks globalismi leviku, öelda, kuidas see on halb ja Ungari riigi ning rahva püsijäämise seisukohalt katastroofne. Näiteks pagulaskriisi korral võttis Orban peamiseks süüdlaseks George Sorose – Soros toetab pagulaste massiivset rännet, tahab piirid kaotada ning lasta ka Ungarisse väga suure arvu migrante, peamiselt moslemeid, kes siis põlisrahvast üle sõidavad ning oma reeglid riigis kehtestavad.

Viktor Orbani puhul ei ole kahtlustki, et kristlikest väärtustest rääkimine ei ole muud, kui katse oma agendat kaitsta ning tema puhul on tegu populistiku plaaniga mõjutada Ungari elektoraadi arvamust.

Viktor Orban on käsitletud nelikust ainukene, kelle retoorika muutuseid analüüsid saab üldplaanis järeldada, et tema retoorika on tervikuna äärmuslikumaks muutunud ehk radikaliseerunud. See on olnud niimoodi nii vähemuste ja immigrantide osas kui ka eriti poliitiliste vastaste ja EL-i suunas.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et mis iseloomustab üldiselt Orbanit aastal 2019, on kompromissitu rahvusliku julgeoleku kaitses ja ilmne vastuseis Euroopa Liidu ametite otsustele ning sisuliselt

sülitamine kõigele, mis ei ole kooskõlas tema ja Fideszi nägemusega nii Ungari riigist, EL-ist üldse ja ka maailma tulevikust (Politico, 2015).

Tabel 4. Viktor Orbani retoorika muutused

Ajaperiood	Populismi esinemine ja tüüp	Radikaliseerumine	Teravamad väljütlemised	Seotus populismiga
1989-2008	Eksisteerib, aga mitte märgatavalt, ajas kasvav Pigem parempopulism	Praktiliselt ei ole	-	Kukatatud sai oligarhide režiim ning asemele tulid rahva kaitsjatest poliitikud
2009-2019	-Eliit vs rahvas -Poliitilised vastased on amoraalsed ja pahelised -Võimu tagasitoomine -Majanduslik populism Kui majanduslik pool välja jätta, siis parempopulism.	Eksisteerib nii suhtumise muutuse osas EL-i, kui vähemustesse ja immigrantidesse, poliitilisi vaenlasi on palju juurde tekkinud ja retoorika nende suunal väga terav.	„Vasakpoolne poliitika on intellektuaalselt desarmeerimas Euroopat moslemite migratsiooni ees.” (Orban, 2017a) Kui Ungari valitsus tegi otsuse vabastada 4 lapse emad tulumaksust, ütles Orban selle peale, et „nad ei vaja võõrsilt sisse tulnud inimesi, vaid ungari lapsi.“ (Ots, 2019)	Vasakpoolsed on vaenlased, kes tahavad nii Ungarile kui Euroopale kahju teha lastes migrante sisse. Lubadus on selgelt populistlik, sest on väga kulukas ja ei pruugi nii lihtsalt toimida, kui Orban ette kujutab.

Kokkuvõte

Analüüsitud Visegradi riigi-ja valitsusjuhid ei ole oma retoorikalt sugugi mitte nii sarnased nagu nende puhul eeldada võiks. Nende koostöö Visegradi grupis küll käib ja on ka viimastel aastatel tihenunud ja seda paljuski tänu samadele arvamustele teatud valdkondades (nt pagulaskvoodid, kaubavahetus). Kuid nagu riikidel on erinevad ambitsioonid, on ka riigi poliitikutel väga erinevad põhimõtted, sõnavõttud ning seeläbi agenda. Robert Fico paistab siinkohal uuritud nelikust kõige mõõdukam – ta küll oponentib teatud valdkondades EL-iga ning on oma retoorika ajakirjanike suunal päris äärmuslikuks ajanud, aga võrreldes teiste töös käsitletud poliitikutega, esindab tema Visegradi grupi mõistuse (ja pragmaatilisuse) häält.

Kaczynski on küll sügavalt usklik ning traditsioone hindav ja seega võiks tema proteksionistlikku retoorikat igati mõistetavaks pidada, aga kuna tuntav populism tema kõnedes ning Poola riigi ja rahva sage ohustatuna näitamine jookseb narratiivina tema agendast läbi, siis tasub seda pigem vaadata kui lihtsalt katset elektoraadi häält püüda ning PiS-i võimul hoida. Kaczynski tahab näha Poolat sügavalt katoliikliku, konservatiivse ja alalhoidlikuna praktiliselt igas eluvaldkonnas. Kaczynski on samuti suutnud väga edukalt oponente poliitilises võitluses ära kasutada, iga ühe kohta neist on tal oma teooria, mida ta rakendab – Saksamaa kontrollib EL-i ja seeläbi on kõik EL-i otsused Saksamaa mõjutustega, Donald Tusk ei tööta mitte Poola, vaid Euroopa, s.t Saksamaa huvides jne.

Miloš Zeman võiks olla Robert Fico asemel mõistuse hääl, aga tema küllaltki selgelt muutunud retoorika peale poliitikast eemaloldud kümnendit ning teatud arusaamatud sõnavõttud (eelkõige Venemaa suunal, aga ka muudel teemadel), indikeerivad, et tema tervis ei pruugi enam olla parimate päevade tasemel. Ta eristub tegelikult ülejäänud uuritud Visegradi grupi poliitikutest selle poolest, et on teemaks võtnud Tšehhi potentsiaalse lahkumise nii EL-ist kui NATOst. Samuti eristab teda teistest see, et tal on Tšehhi presidendina väga vähe võimu. Zemani retoorikast ongi raske teha muud järeldust, kui et see on muutunud vasaktsentristlikust mõõdukusest lõõpivaks, ründavaks ja sisuliselt kontrollimatuks parempopulismiks. Sellest on juba raske järeldada, et kas ta üritab niimoodi

püüda elektoraadi toetust, mis tema puhul on küll sisuliselt kasutu, sest tal on käsil teine ametiaeg Tšehhi presidendina, seaduste järgi ta rohkem olla ei saaks ning samuti on tema tervis kehv ja vanus kõrge. Või on ta lihtsalt suurest alkoholi tarvitamisest, suitsetamisest ning kõrgest east tingituna tervemõistuslikkuse kaotanud. Viktor Orban võtab üldiselt kokku, mida esindab Visegradi grupp – see on protektsionism sotsiaalsetel teemadel, EL-iga koostöö peamiselt fiskaal-ja majandusvaldkonnas ning samuti kriitiline suhtumine vähemustesse ja migrantidesse. Mis eristab aga teda ülejäänutest on see, et ta läheb oma retoorikaga veel kaugemale. Kui teiste töös uuritud poliitikute puhul on üldplaanis, kui kõiki teemasid arvestada, raske väita, et nende agenda on tervikuna radikaliseerunud ning et nad on muutunud mitte-populistidest populistideks, siis Orban on ainuke, kelle puhul üldiselt sellise järelduse teha saab.

„Oma rahva“ ja „minu inimeste“ kaitse on läbiv narratiiv retoorikas kõigil uuritud poliitikutel. Kuna nad ise toovad ka oma kõnedes välja vajaduse kaitsta nii oma rahvast, riiki kui ka kultuuri ning seda nii võimu kadumise ja mujale kandumise kui ka riigis kohapeal suurte muutuste asetleidmise ohu tõttu, siis saab järeldada, et kõigil neljal käsitletud poliitikutel on need ühised populismi tunnused retoorikas selgelt nähtavad.

Samuti on kõigi töös käsitletud poliitikute agendas rõhumine, et EL-i peaks edasi minema rahvusriikide liiduna ning rahvusriigid peaksid saama rohkem otsustada ning et „võim tuleb Brüsselist tagasi tuua.“ See on järjekordne populistlik aspekt kõigi uuritud poliitikute agendas.

Kuid nagu selgub lõpuks, siis ükski töös käsitletud poliitikutest ei lausu selliseid sõnu, mis nad ütlevad, kui nad ei tahaks seeläbi häáli võita ning isiklikku kasu teenida. Poolas, mis on tugevalt katoliiklik ja konservatiivne, toimib väga hästi narratiiv pahelistest suurnaabritest ja liberaalsete ideede levimisest ja seeläbi Poola riigi ja kultuuri ohtu sattumisest. Ungari rahva üldine konservatiivsus ning uskumine, et George Soros ongi pahalane ning, et EL ja valitsusvälised organisatsioonid (NGO-d) muud ei tahagi kui põlisrahva riiki ja kultuuri hävitada, hoiavad Viktor Orbani juhitava Fideszi toetust väga kõrgel.

Tulevik näitab, mis muutused seisavad grupis sees ja seeläbi ka Visegradi poliitikute retoorikas ees. Esimene n-ö verstapost on ületatud, kui Slovakkia uueks presidendiks saab

juunist liberaalseid ideid hindav ning oluliselt EL-i meelsem Zuzana Čaputová. Eks oli tema võimule saamine ka valijate teadaanne võimulolijatele, kuidas ollakse nende töö ja riigi liikumise suunaga rahul. Teisigi selliseid muutuseid, nagu Slovakkia uus president, on hetkel keeruline grupis näha, sest Poolas ja Ungaris on võimuparteide positsioon päris kindel ning üldiselt rahva meelsus toetab neid. Natukene erinev on olukord Tšehhis, aga ka nende puhul on keeruline näha nii suuremasse proteksionismi langemist, aga samas ka suuna muutust EL-i tuumale lähemale.

Töö järel dustena saab seega väita, et poliitikute retoorika, sõnavõttud ja teod on otseselt tulenevad elektoraadist – nende toetuse nimel kas muudetakse või kohandatakse oma retoorikat. Samuti saab teha järel duste, et pidev võimulolek, võimaldab nii oma poliitikat järjepidevalt teostada, kui ka võimu, läbi seaduste ja määruste muutmise kinnistada, et teha poliitilise opositsiooni töö keerulisemaks ning hoida valijaskonda endale sobilikul foonil, seda siis läbi meedia kontrollimise või ka populistlike katsete kõiki võimulolijate vastaseid ja kritiseerijaid diskrediteerida ning riigivaenulikena näidata.

Tulevikus saab seoses Visegradi grupi näitega uurida, kuidas on teiste Ida-ja Kesk-Euroopa maade pikaajsete poliitikute retoorika muutunud ning kuhu asetub see võrdluses Visegradi nelikuga. Samuti on tulevikus võimalik edasi arendada uuringu spektrit ehk uurimise alla võiks võtta ka poliitikute suhtumise NATOsse ning hoiakud Venemaasse ja Hiina ning võrrelda, kuidas ning mis suunas on see muutunud.

Summary

The Changes in Rhetorics of Visegrad Group's Heads of Government and Heads of State in Post-Communist Europe

Mihkel Paasma

This bachelor's thesis investigated the changes of the rhetorics of four Visegrad group politicians. Noticeable changes in speech were defined as rhetorics radicalization. This thesis also attempted to find populist messages from the speeches of those four politicians and determine, whether those messages indicated right- or left-wing populism.

Right wing-populism was fixed when a politician advocated for a strong country, use of force, restrictions in the social sphere, practiced conservatism and religion importance and was more supportive of entrepreneurship and so on. Left wing-populism was determined, if the politician protected minorities, stressed the issues with needy, promoted freedoms and was against using force.

Visegrad countries have a mixed situation in Europe. They have always been considered „troublemakers“. This bachelor's thesis tries to figure out, who are these politicians who have driven those countries to the road, they are heading on.

Robert Fico, the former prime minister of Slovakia, can be considered modest compared to other comparable politicians. His rhetorics have changed little apart from his attitude towards journalists, who he despises for writing material about him, that he considers to be negative and inaccurate. Fico remains mainly pro-EU, continues to have mixed relations with minorities, opposes mandatory migrant-quotas and uses populist techniques in his speeches.

Jaroslav Kaczynski, who is strongly religious, is often seen as the *de facto* leader of Poland. Although his term as a prime minister or any other minister, was short-lived, he is still considered to be the main strategist and the one pulling the threads behind the curtains of Poland's political scene. Kaczynski is often opposed with EU's new laws, globalistic and liberalistic ideas and against everything that clashes with his deeply conservative and catholic

principles. He strongly opposes the whole LGBTQ agenda and says that being against Roman Catholic Church principles is unpatriotic.

Miloš Zeman, who used to be more liberal and pro-EU, supported different economical reforms like privatization, export-oriented economy and regulation of the stock market, has changed his rhetorics over time. Biggest differences in his rhetorics appeared after his comeback to high-level politics. His current stance is strongly pro-Russia, anti-migrant and anti-Muslim. Miloš Zeman's manner towards journalists, with whom he has had frigid relations for years, is accusative, attacking and seemingly out of control. It has been speculated that due to his poor health, he will be unable to complete his second term as the President of the Czech Republic.

Viktor Orbán, the best-known of the quartet, has changed his rhetorics a lot during his political career. He was the one, who demanded for freedoms and disappearance of soviet military presence in Hungary at the end of the 1980s. Back then, he also admired the high standard of living, wealth and freedoms of Europe on the other side of the Iron Curtain. In the end of 1980s, Orbán along with his companions created Fidesz, a party for young democrats, who supported liberal ideas. But somewhere in the middle of the 1990s he transformed his party from centre to far-right and from liberal to conservative. According to the polls he pulled it off without issues. By the current day, he opposes basically all EU injunctions and as his party, Fidesz, controls more than half of the seats in Hungarian parliament, they can implement the politics they want, without reckoning with the opinions of anyone else.

In conclusion, Viktor Orbán is the only one whose changes in his rhetorics can be described as an entirely radicalized agenda. It has been that way in his stance towards EU, migrants, minorites and also towards his political opponents. He has depicted all leftist politicians as his enemies and uses rhetorics towards EU, which is almost complete opposite to his feelings towards EU in the 1990s.

Main commonalities in the rhetorics of all of the analyzed politicians is that they see the perspective of the EU as a union based on nation-states, they oppose mandatory migrant-

quotas, they stress that minorities cannot rule over the majority and the use of populism in their speeches is quite high.

Overall it becomes clear, that politicians don't change their rhetorics, beliefs and their ideology because they have changed their view on different things, but mainly because they see, that they can catch votes of the electorate by doing this and they can also get votes by using populist rhetorics and stressing that the nation and country's future are in danger, and only they can save it from falling.

Some notes can be made from this study for future. First of all the rhetorics of a populist, anti-establishment politics are slow to change if at all. The second note is that politicians rhetorics change over time mainly only due to the changes in the electorate. And the final endorsement is that skillful implementation of populism in your rhetorics can be extremely useful for gaining the support of the voters.

Kasutatud kirjandus

Adam, Christopher. 2018. „Viktor Orbán announces retribution against opponents after April elections.“ *Hungarian Free Press*, 15. märts. <http://hungarianfreepress.com/2018/03/15/viktor-orban-announces-retribution-against-opponents-after-april-elections/> (külastatud 30.04.2019)

Adams, Susan. 2018. „Why Hungary Forced George Soros-Backed Central European University To Leave The Country.“ *Forbes*, 04. detsember. <https://www.forbes.com/sites/susanadams/2018/12/04/why-hungary-forced-george-soros-backed-central-european-university-to-leave-the-country/> (külastatud 02.05.2019)

AFP. 2018. „Slovak PM refuses to ratify treaty to protect women.“ *France 24*, 22. veebruar. <https://www.france24.com/en/20180222-slovak-pm-refuses-ratify-treaty-protect-women> (külastatud 11.05.2019)

Albertazzi, Daniele; McDonnell, Duncan. 2008. „Twenty-First Century Populism. The Spectre of Western European Democracy.“ *Palgrave Macmillan*. [https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/Populism/1.21st%20century%20populism%20\(albertazzi%20%26%20mcdonnell\).pdf](https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA279/Populism/1.21st%20century%20populism%20(albertazzi%20%26%20mcdonnell).pdf) (külastatud 10.05.2019)

Asiedu, Dita. 2005. „INSIGHT CENTRAL EUROPE NEWS.“ *Radio Praha in English*, 08. juuli. https://www.radio.cz/en/section/ice_news/insight-central-europe-news-103 (külastatud 23.04.2019)

Balogová, Beata. 2017. „Slovakia's Fico seeks inspiration in Orbán.“ *International Press Institute*, 18. aprill. (<https://ipi.media/slovakias-fico-seeks-inspiration-in-orban/>) (külastatud 09.05.2019)

Barteczko, Agnieszka; Sobczak, Pawel. 2017. „Poland's Kaczynski blames Merkel for EU's migration issues.“ *Reuters*, 20. mai. <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-poland/polands-kaczynski-blames-merkel-for-eus-migration-issues-idUSKCN18G0RC> (külastatud 27.04.2019)

- BBC. 2015. „Hungary PM Viktor Orban: Antagonising Europe since 2010.“ 04. september. <https://www.bbc.com/news/world-europe-16390574> (külastatud 02.05.2019)
- Blakemore, Erin. 2018. „Why Poland Wants Germany to Pay Billions for World War II.“ *History*, 01. september. <https://www.history.com/news/poland-wwii-reparations-germany> (külastatud 25.04.2019)
- Bonikowski, Bart. 2016. „Three Lessons of Contemporary Populism in Europe and the United States.“ *Brown Journal of World Affairs* 23(1), 9-24.
- Chapman, Annabelle. 2017. „Pluralism Under Attack: The Assault on Press Freedom in Poland.“ *Freedom House*, juuni 2017. https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_Poland_Report_Final_2017.pdf (külastatud 03.05.2019)
- Committee to Protect Journalists. 2001. „Attacks on the Press 2000: Czech Republic.“ 19. märts. <https://cpj.org/2001/03/attacks-on-the-press-2000-czech-republic.php> (külastatud 12.05.2019)
- Coss, Simon. 2014. „Fishing for votes. IT ought to be a walk in the park.“ *Politico*, 12.04. <https://www.politico.eu/article/fishing-for-votes/> (külastatud 21.04.2018)
- Deutsche Welle. 2017. „Migration: EU summit fails to bridge east-west divide.“ *Deutsche Welle*, 15. detsember. <https://www.dw.com/en/migration-eu-summit-fails-to-bridge-east-west-divide/a-41807105> (külastatud 02.05.2019)
- Dragu, Anca. 2006a. „SLOVAK GOVERNMENT AND UTILITY COMPANIES STEAMED UP OVER ENERGY PRICES.“ *Radio Praha in English*, 29. september https://www.radio.cz/en/section/ice_special/slovak-government-and-utility-companies-steamed-up-over-energy-prices (külastatud 16.04.2019)
- Dragu, Anca. 2006b. „STRONG NATIONALIST FEELINGS STRAINING SLOVAK-HUNGARIAN RELATIONS.“ *Radio Praha in English*, 01. september. https://www.radio.cz/en/section/ice_special/strong-nationalist-feelings-straining-slovak-hungarian-relations (külastatud 23.04.2019)

Euractiv. 2016. „Fico: EU’s migration policy is ‘ritual suicide’.“ 26. jaanuar. <https://www.euractiv.com/section/central-europe/news/fico-eu-s-migration-policy-is-ritual-suicide/> (külastatud 23.04.2019)

European Stability Initiative. 2010. „Mikulas Dzurinda - Slovakia’s marathon man.“ 04. jaanuar. (<https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=432>) (külastatud 03.05.2019)

European Values. 2014. „What kind of Europe does Miloš Zeman want?“ 15. märts. <https://www.europeanvalues.net/what-kind-of-europe-does-milos-zeman-want/> (külastatud 04.05.2019)

European Voice. 2014. „The moral strongman?“ *Politico*, 13. aprill. <https://www.politico.eu/article/the-moral-strongman/> (külastatud 27.04.2019)

Foy, Henry. 2016. „Jaroslaw Kaczynski: Poland’s kingmaker.“ *Financial Times*, 26. veebruar. <https://www.ft.com/content/8238e15a-db46-11e5-a72f-1e7744c66818> (külastatud 30.04.2019)

Gera, Vanessa. 2019. „Poland's Ruling Party Chair Calls LGBT Rights a Threat to the Nation.“ *Time*, 25. aprill. <http://time.com/5577841/lgbt-poland-jaroslaw-kaczynski/> (külastatud 27.04.2019)

Goettig, Marcin; Barteczko, Agnieszka. 2017. „Poland's Kaczynski says EU on path toward disintegration.“ *Reuters*, 09. märts. <https://www.reuters.com/article/us-eu-summit-poland-kaczynski/polands-kaczynski-says-eu-on-path-toward-disintegration-idUSKBN16G2O4> (külastatud 26.04.2019)

Groch, Michal. 2007. „SLOVAK PRIME MINISTER FICO TAKES ON PENSION FUND MANAGERS.“ *Radio Praha in English*, 10. august. https://www.radio.cz/en/section/ice_special/slovak-prime-minister-fico-takes-on-pension-fund-managers (külastatud 16.04.2019)

Groszkowski, Jakub. 2013. „President Milos Zeman will change the Czech political scene.“ *Centre for Eastern Studies*, 30. jaanuar. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-01-30/president-milos-zeman-will-change-czech-political-scene> (külastatud 04.05.2019)

Gwendolyn, Albert. 2017. „Miloš Zeman circa 1998: CZK 600 million to build a memorial instead of a pig farm is "negligible amount".“ *Romea*, 30. juuni. <http://www.romea.cz/en/features-and-commentary/reportage/milos-zeman-circa-1998-czk-600-million-to-build-a-memorial-instead-of-a-pig-farm-is-negligible-amount> (külastatud 30.04.2019)

Hovet, Jason; Lopatka, Jan. 2016. „Czech government rejects president's call for referendum on EU, NATO.“ *Reuters*, 01. juuli. <https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-czech-president/czech-government-rejects-presidents-call-for-referendum-on-eu-nato-idUSKCN0ZH4C8> (külastatud 30.04.2019)

Hungarian Spectrum. 2019. „VIKTOR ORBÁN HAS DECLARED WAR ON THE EUROPEAN UNION.“ 05. aprill. <https://hungarianspectrum.org/2019/04/05/viktor-orban-has-declared-war-on-the-european-union/> (külastatud 06.05.2019)

Hungarian Spectrum. 2009. „HUNGARY TWENTY YEARS AGO: THE RISE OF VIKTOR ORBÁN.“ 21. juuni. <https://hungarianspectrum.org/2009/06/21/hungary-twenty-years-ago-the-rise-of-viktor-orban/> (külastatud 29.04.2019)

Jancarikova, Tatiana. 2017. „Slovakia's future is with core EU, not eurosceptic eastern nations: PM.“ *Reuters*, 15. august. <https://www.reuters.com/article/us-slovakia-politics-eu/slovakias-future-is-with-core-eu-not-eurosceptic-eastern-nations-pm-idUSKCN1AVIYY> (külastatud 22.04.2019)

Jurinova, Martina. 2005. „Dzurinda lashes out.“ *The Slovak Specator*, 13. juuni. <https://spectator.sme.sk/c/20026074/dzurinda-lashes-out.html> (külastatud 11.05.2019)

Kaczynski, Jaroslaw. 2015. „Debate on immigration, refugees in Polish parliament. Jaroslaw Kaczynski speech (English SUB) 2015.“ 19. september. <https://www.youtube.com/watch?v=6NIRstWinSU> (külastatud 26.04.2019)

Kaitsepolitseiamet. 2019. „Äärmuslusest üldisemalt.“ <https://www.kapo.ee/et/content/%C3%A4%C3%A4rmuslusest-%C3%BCldisemalt.html> (külastatud 06.05.2019)

Kelly, Lidia. 2017. „Goal of multi-speed Europe is to break up EU: Poland's Kaczynski.“ *Reuters*, 13. märts. <https://www.reuters.com/article/us-poland-eu-tusk/goal-of-multi-speed-europe-is-to-break-up-eu-polands-kaczynski-idUSKBN16K19Z> (külastatud 06.05.2019)

Kelly, Lidia. 2018. „Poland paid bitter price for concessions to EU on courts: Kaczynski.“ *Reuters*, 27. märts <https://www.reuters.com/article/us-eu-poland-judicial-kaczynski/poland-paid-bitter-price-for-concessions-to-eu-on-courts-kaczynski-idUSKBN1H314Z> (külastatud 25.04.2019)

Keszthelyi, Christian. 2016. „Lázár: Orbán would repay scholarship in snub of Soros.“ *Budapest Business Journal*, 26. mai. https://bbj.hu/politics/lazar-orban-would-repay-scholarship-in-snub-of-soros_116700 (külastatud 02.05.2019)

Kingsley, Patrick. 2018. „How a Liberal Dissident Became a Far-Right Hero, in Hungary and Beyond.“ *The New York Times*, 06. aprill. <https://www.nytimes.com/2018/04/06/world/europe/viktor-orban-hungary-politics.html> (külastatud 06.05.2019)

Kopli, Kaivo. 2015. „Poolas seisab ees võimuvahetus. Kaczyński naaseb, kuid esialgu mitte peaministrina.“ *Eesti Päevaleht*, 21. oktoober.

Kovács, Zsóka. 2018. „ORBÁN: ROMA COMMUNITY AN ASSET FOR HUNGARY.“ *Daily News Hungary*, 21. jaanuar. <https://dailynewshungary.com/orban-roma-community-asset-hungary/> (külastatud 07.05.2019)

Louwerse, Tom; Otjes, Simon. 2019. „How Populists Wage Opposition: Parliamentary Opposition Behaviour and Populism in Netherlands.“ *Political Studies* 67(2), 479-495.

Miles, Tom. 2018. „U.N. human rights chief calls Hungarian PM Orbán a racist.“ *Reuters*, 06. märts. <https://af.reuters.com/article/worldNews/idAFKCN1GI272> (külastatud 07.05.2019)

Mudde, Cas. 2004. „The Populist Zeitgeist.“ *Government and Opposition*. 39(4), 541-563

Muller, Robert; Lopatka, Jan. 2015. „Czech president calls for united action against Islamic State.“ *Reuters*, 27. jaanuar. [https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-czech/](https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-czech/czech-)

[president-calls-for-united-action-against-islamic-state-idUSKBN0L01D120150127](#)

(külastatud 11.05.2019)

Nael, Merili. 2017. „Kaczynski: Poolal on õigus öelda põgenikele "ei".“ *ERR*, 01. juuli.

<https://www.err.ee/605205/kaczynski-poolal-on-oigus-oelda-pogenikele-ei> (külastatud 12.05.2019)

Nielsen, Nikolaj; Tani, Caterina. 2017. „Slovak PM: Human rights are not a travel pass to

EU.“ *EUobserver*, 14. detsember. <https://euobserver.com/migration/140291> (külastatud 23.04.2019)

Orban, Viktor. 2017a. „Speech of Viktor Orbán at the EPP Congress [MAGYAR

FELIRATTAL].“ *Youtube* 30. märts. <https://www.youtube.com/watch?v=s3RJI8m93ZI> (külastatud 30.04.2019)

Ots, Mait. 2019. „Ungari vabastab nelja lapse emad tulumaksust.“ *ERR*, 11. veebruar.

<https://www.err.ee/909621/ungari-vabastab-nelja-lapse-emad-tulumaksust> (külastatud 12.05.2019)

Passini, Stefano; Villano, Paola. 2018. „Left-Right Orientation and Electoral Choices:

Divergences in the Relationships With Authority and Out-Groups.“ *Psychological Reports* [Psychol Rep] 2018, 121(6), 1131-1146

Pawlak, Justyna; Sobczak, Pawel. 2016. „Poland sees Brexit as chance to shift EU power

back to nations.“ *Reuters*, 22. detsember. <https://www.reuters.com/article/us-poland-politics-kaczynski-diplomacy-b/poland-sees-brexite-as-chance-to-shift-eu-power-back-to-nations-idUSKBN14B21U> (külastatud 26.04.2019)

Pedziwol, Aureliusz M. 2018. „Czech Republic's shrinking media landscape reflects

declining press freedom.“ *Deutsche Welle*, 03. mai. <https://www.dw.com/en/czech-republics-shrinking-media-landscape-reflects-declining-press-freedom/a-43645917>

(külastatud 04.05.2019)

Pew Research Center. 2018. „Eastern and Western Europeans Differ on Importance of

Religion, Views of Minorities, and Key Social Issues.“ 29. oktoober.

<https://www.pewforum.org/2018/10/29/eastern-and-western-europeans-differ-on-importance-of-religion-views-of-minorities-and-key-social-issues/> (külastatud 09.05.2019)

Pisárová, Martina; Nicholson, Tom. 2002. „Robert Fico: If speaking the truth is populism, then I want to be a populist.“ *The Slovak Spectator*, 22. juuli. <https://spectator.sme.sk/c/20016579/robert-fico-if-speaking-the-truth-is-populism-then-i-want-to-be-a-populist.html> (külastatud 16.04.2019)

Plucinska, Joanna; Wlodarczak-Semczuk, Anna. 2019. „Poland's ruling party picks LGBT rights as election battlefront.“ *Reuters*, 15. märts. <https://www.reuters.com/article/us-poland-lgbt/polands-ruling-party-picks-lgbt-rights-as-election-battlefront-idUSKCN1QW0T7> (külastatud 26.04.2019)

Politico. 2015. „Viktor Orban.“ <https://www.politico.eu/list/politico-28/viktor-orban/> (külastatud 29.04.2019)

Prague Castle. 2019. „Current President of the CR“. <https://www.hrad.cz/en/president-of-the-cr/current-president-of-the-cr/curriculum-vitae> (külastatud 27.04.2019)

Prague Morning. 2018. „Zeman Holds Up Replica Ak-47 Marked ‘For Journalists’ in Press Conference“. <http://www.praguemorning.cz/zeman-holds-up-replica-ak-47-marked-for-journalists-in-press-conference-ow7uhpolvO> (külastatud 10.05.2019)

Radio Free Europe/Liberty Radio. 2011. „Hungary Ready To Alter Controversial Media Law.“ 07. jaanuar. https://www.rferl.org/a/hungary_ready_to_alter_media_law/2269937.html (külastatud 02.05.2019)

Radio Free Europe/Liberty Radio. 2010. „Hungary's Center-Right Fidesz Party Claims Sweeping Election Victory.“ 26. aprill. https://www.rferl.org/a/Hungarys_CenterRight_Fidesz_Party_Claims_Sweeping_Election_Victory/2024610.html (külastatud 06.05.2019)

Reporters Without Borders. 2018. „Another bad joke about journalists by Czech president.“ 25. oktoober. <https://rsf.org/en/news/another-bad-joke-about-journalists-czech-president> (külastatud 29.04.2019)

ROMEIA. 2013. „Slovak PM sharply criticizes minorities.“ 28. veebruar. <http://www.romea.cz/en/news/world/slovak-pm-sharply-criticizes-minorities> (külastatud 23.04.2019)

Rorke, Bernard. 2019. „IS VIKTOR ORBÁN A RACIST? YOU DECIDE...“ . *European Roma Rights Centre* <http://www.errc.org/news/is-viktor-orban-a-racist-you-decide...> (külastatud 07.05.2019)

Schenkkan, Nate. 2017. „PiS Uses Media Control to Bring Poland to Heel.“ *Emerging Europe*, 19. juuli. <https://emerging-europe.com/voices/pis-uses-media-control-to-bring-poland-to-heel/> (külastatud 03.05.2019)

Sindelar, Daisy. 2011. „Hungary's Democratic Credentials In Doubt As It Assumes EU Presidency.“ *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 01. jaanuar. <https://www.rferl.org/a/hungary-democratic-credentials-doubt-eu-presidency/2264261.html> (külastatud 30.04.2019)

Skyring, Kerry. 2007. „INSIGHT CENTRAL EUROPE NEWS.“ *Radio Praha in English*. 26. jaanuar. https://www.radio.cz/en/section/ice_news/insight-central-europe-news-184 (külastatud 16.04.2019)

SL Õhtuleht. 2000. „Ungari peaministri arvamus.“ 16. september.

Sobczak, Pawel; Florkiewicz, Pawel. 2018. „Defiant Kaczynski says Poland must avoid EU's 'social diseases'.“ *Reuters*, 02. september. <https://www.reuters.com/article/us-poland-politics/defiant-kaczynski-says-poland-must-avoid-eus-social-diseases-idUSKCN1LI0J2> (külastatud 25.04.2019)

Spinant, Dana; Taylor, Simon. 2014. „Polish premier: EU should be military power.“ *Politico*, 12. aprill. <https://www.politico.eu/article/polish-premier-eu-should-be-military-power/> (külastatud 25.04.2019)

Zeman, Miloš. 2014. „Miloš Zeman - Kunda sem, kunda tam.“ *Youtube*, 02. november. https://www.youtube.com/watch?v=cI_2-5-ZAEM (külastatud 04.05.2019)

Zeman, Miloš. 2017b. „Top Secret What Said Czech President Milos Zeman In Bratislava Slovakia. *Youtube* 22. veebruar. https://www.youtube.com/watch?v=ojPzVU_2h6w (külastatud 28.04.2019)

Taggart, Paul. 2004. „Populism and representative politics in contemporary Europe“. *Journal of Political Ideologies* 9(3), 269-288

Taylor, Simon. 2014. „Gas crisis spurs talk of nuclear revival“. *Politico*, 12. aprill. <https://www.politico.eu/article/gas-crisis-spurs-talk-of-nuclear-revival/> (külastatud 12.05.2019)

Terenzani, Michaela. 2013. „Who is Robert Fico?“ *The Slovak Spectator*, 19. detsember <https://spectator.sme.sk/c/20049282/who-is-robert-fico.html> (külastatud 24.04.2019). +

Terenzani, Michaela. 2016. „Fico “prostitutes” outburst prompts concerns.“ *The Slovak Spectator*, 24. november. <https://spectator.sme.sk/c/20392163/fico-prostitutes-outburst-prompts-concerns.html> (külastatud 24.04.2019)

Tharoor, Ishaan. 2016. „Slovakia’s leader said Islam has ‘no place’ in his country. Now he’s taking a leadership role in the E.U.“ *The Washington Post*, 21. juuni https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/06/21/the-next-e-u-president-says-islam-has-no-place-in-his-country/?noredirect=on&utm_term=.eb775bb43514 (külastatud 23.04.2019)

The Economist. 1997. „Is a Czech era ending?“ 04. detsember. <https://www.economist.com/europe/1997/12/04/is-a-czech-era-ending> (külastatud 04.05.2019)

The Economist. 2013a. „The expulsion of Sudeten Germans is still raw.“ 07. mai. <https://www.economist.com/eastern-approaches/2013/05/07/the-expulsion-of-sudeten-germans-is-still-raw> (külastatud 04.05.2019)

The Economist. 2013b. „The new president's first steps.“ 08. aprill. <https://www.economist.com/eastern-approaches/2013/04/08/the-new-presidents-first-steps?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (külastatud 28.04.2019)

The Economist. 2013c. „Zeman wins.“ 27. jaanuar. <https://www.economist.com/eastern-approaches/2013/01/27/zeman-wins> (külastatud 12.05.2019)

The Slovak Spectator. 2016. „Fico: Nord Stream would harm Slovakia.“ 25. august. <https://spectator.sme.sk/c/20253774/fico-nord-stream-would-harm-slovakia.html> (külastatud 22.04.2019)

The Slovak Spectator. 2017a. „Fico: I cannot see another living space for Slovakia than EU.“ 27. märts. <https://spectator.sme.sk/c/20493522/fico-i-cannot-see-another-living-space-for-slovakia-than-eu.html> (külastatud 23.04.2019)

The Slovak Spectator. 2017b. „PM Fico after a night shift: Some businesses will hate bonuses.“ 27. november. <https://spectator.sme.sk/c/20704933/pm-fico-after-a-night-shift-some-businesses-will-hate-bonuses.html> (külastatud 16.04.2019)

The Slovak Spectator. 2018. „Slovakia to temporarily take 250 refugees.“ 30. oktoober. <https://spectator.sme.sk/c/20949166/slovakia-to-temporarily-take-250-refugees.html> (külastatud 23.04.2019)

The Slovak Spectator. 2019a. „Čaputová framed the election “as a struggle between good and evil”.“ 31. märts. <https://spectator.sme.sk/c/22088177/presidential-election-slovakia-caputova-victory-world-media-response.html?ref=tab> (külastatud 09.05.2019)

The Slovak Spectator. 2019b. „Fico threatens media again.“ 21. märts. Kasutatud 24.04.2019 (<https://spectator.sme.sk/c/22081108/fico-media-freedom-threats-attack.html>)

TRT World. 2018. „Czech President Zeman jokes about murdering journalists.“ 29. oktoober. <https://www.trtworld.com/europe/czech-president-zeman-jokes-about-murdering-journalists-not-ready-21210> (külastatud 12.05.2019)

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2013. „Slovak Prime Minister Robert Fico’s Speech at the International Conference GLOBSEC 2013, Bratislava, Slovakia.“ 18. aprill. <https://www.vlada.gov.sk/slovak-prime-minister-robert-ficos-speech-at-the-international-conference-globsec-2013-bratislava-slovakia/> (külastatud 21.04.2019)

White, Emilie. 2007. „DEMOCRACY DEFICIT: IS THE SLOVAK GOVERNMENT AGAINST JOURNALISTS?“ *Radio Praha in English*, 29. juuni https://www.radio.cz/en/section/ice_special/democracy-deficit-is-the-slovak-government-against-journalists (külastatud 23.04.2019)

Willoughby, Ian. 2006. „INSIGHT CENTRAL EUROPE NEWS.“ *Radio Praha in English* 21. juuli. https://www.radio.cz/en/section/ice_news/insight-central-europe-news-157 (külastatud 04.05.2019)

Virumaa Teataja. 2007. „Poola sai ELi kokkuleppesest valesti aru.“ 30. juuni. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=virumaateataja20070630.1.4&st=1&l=et> (külastatud 30.04.2019)

Visegrad Post. 2018. „Viktor Orbán’s full speech for the beginning of his fourth mandate.“ 12. mai. <https://visegradpost.com/en/2018/05/12/viktor-orbans-full-speech-for-the-beginning-of-his-fourth-mandate/> (külastatud 30.04.2019)

Lihtlitsens lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mihkel Paasma

isikukoodiga 39509124241

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Visegradi grupi riigi-ja valitsusjuhtide retoorika muutus postkommunistlikus Euroopas“

mille juhendaja on Vello Andres Pettai (PhD),

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 15.05.2019

(allkiri)